

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціально-гуманітарних технологій та менеджменту

Кафедра психології, педагогіки та соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку

Здобувача вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
А.Ю.Тищенко
ПСБ-19-1 групи,
спеціальності 053 «Психологія»

підпис здобувача вищої освіти

Науковий керівник

С. О. Деніжна

підпис наукового керівника к.пед.н., доцент

Гарант освітньо-
професійної програми
професор

О. Г. Льовкіна
д. філос.н.,

підпис керівника ОПП

Допущено до захисту за рішенням кафедри психології, педагогіки та соціології

протокол від «13» червня 2023 р. № 17

Завідувач кафедри

підпис

І. О. Петухова,
кандидат
педагогічних наук,
доцент

Ірпінь – 2023

Ресстрація № 1 150623 [підпис]
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результат захисту до захисту 02.05.2023 [підпис]
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 30/5/A 19.06.2023 [підпис]
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: [підпис] Т.А. Ткачук
(підпис) (ініціали, ПІБ)

Члени комісії: [підпис] О.Г. Льовкіна
(підпис) (ініціали, ПІБ)

[підпис] М.О. Сова
(підпис) (ініціали, ПІБ)

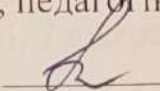
[підпис] С.О. Деніжна
(підпис) (ініціали, ПІБ)

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра психології, педагогіки та соціології
Спеціальність 053 «Психологія»
Освітньо-професійна програма «Психологія»

Затверджую:

Завідувач кафедри
психології, педагогіки та соціології

 І.О. Петухова

Завдання на кваліфікаційну роботу

здобувача вищої освіти

Тищенко Анастасії Юрївни

Тема кваліфікаційної роботи: «Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку».

Затверджена наказом ректора від «17» листопада 2022 № 1217

Термін подачі закінченої роботи: 30.05.2023

Цільова установка: на підставі аналізу наукової літератури розкрити суть поняття «комунікативна компетентність дошкільника»; вивчити сучасний стан та особливості розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку; обґрунтувати оптимальні психологічні умови розвитку комунікативної компетентності дошкільників; визначити та охарактеризувати критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку; експериментально перевірити ефективність методики розвитку комунікативної компетентності дошкільників.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та розробити методику удосконалення процесу розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку, експериментально перевірити її ефективність.

Об'єкт дослідження – розвиток комунікативної компетентності дітей

дошкільного віку.

Предмет дослідження – процес і результат розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку.

База дослідження: Дослідження проведено на базі закладу дошкільної освіти м. Гостомель, Київської області.

Вихідні дані до роботи: результати психодіагностики з використанням комплексу методик, результати діагностичного дослідження, тренінгова програма.

Перелік графічного матеріалу: 4 додатки, 2 таблиці, 7 діаграм.

1. Календарний план виконання роботи

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи		
		За планом	Фактично
1	2	3	4
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел та складання плану роботи	Вересень 2022	Вересень 2022
2.	Підготовка першого розділу роботи та подання її керівнику	Квітень 2023	Квітень 2023
3.	Підготовка другого розділу роботи та подання її керівнику	Травень 2023	Травень 2023
5.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	Травень 2023	Травень 2023
6.	Отримання відгуку керівника роботи	Червень 2023	Червень 2023
7.	Попередній захист роботи	Травень 2023	Травень 2023
8.	Отримання відгуку з підприємства (зовнішньої рецензії)	Червень 2023	Червень 2023
9.	Допуск роботи зав. кафедри до захисту	Червень 2023	Червень 2023
10.	Захист роботи	Червень 2023	Червень 2023

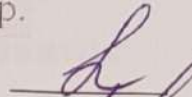
2. Дата видачі завдання «листопад» 2022 р.

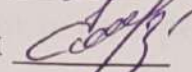
3. Керівник кваліфікаційної роботи

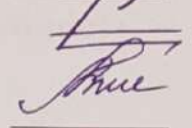
4. Керівник освітньо-професійної програми

5. Завдання до виконання отримав

здобувач вищої освіти

 С.О.Деніжна

 О.Г.Льовкіна

 А.Ю.Тищенко

АНОТАЦІЯ

на кваліфікаційну роботу

(Тищенко Анастасії Юріївни) «Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку». Дипломна робота освітнього рівня – бакалавр, на правах друку. Спеціальність – 053 Психологія. Ірпінь, 2023.

Дипломна робота присвячена темі «Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку». Для успішного досягнення поставленої мети в роботі розглянуто наукову літературу, сучасні підходи до виховання та навчання дітей в закладах дошкільної освіти; визначено пріоритетні напрями комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку, зокрема формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити процес розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку та удосконалення цього процесу в дошкільних навчальних закладах.

Для досягнення мети було поставлено такі завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукову літературу з метою розкриття сутності поняття "комунікативна компетентність дошкільника".
2. Вивчити стан та особливості розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку.
3. Обґрунтувати оптимальні психологічні умови розвитку комунікативної компетентності у дошкільників.
4. Розробити програму діагностики рівнів розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку за визначеними критеріями.
4. Визначити критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку.
5. Експериментально перевірити ефективність методики удосконалення розвитку комунікативної компетентності у дошкільників.

Поставлені завдання спрямовані на вивчення та систематизацію наукових знань щодо комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку, встановлення об'єктивних критеріїв та показників її розвитку, а також на експериментальну перевірку ефективності методики удосконалення досліджуваного процесу.

Об'єкт дослідження - розвиток комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку. (видалила речення).

Предмет дослідження – процес і результат розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку
(видалила речення).

Дослідження спрямоване на визначення ефективних форм і методів, які сприяють досягненню оптимальних результатів у розвитку комунікативних навичок у дітей цього вікового періоду.

Дослідження було проведено на базі закладу дошкільної освіти у м. Гостомель. До експерименту було залучено 20 дітей старшого дошкільного віку. На зазначений період дослідження, через вторгнення росії в Україну, діяльність закладів дошкільної освіти здійснювалась у онлайн-режимі. Тому дослідження було проведено з використанням дистанційного формату занять з дітьми.

Результати дослідження були апробовані та представлені у матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції з питань розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку. Конференція відбулася 20 квітня 2023 року в місті Ірпінь.

За результатами дослідження сформульовані наступні висновки.

Після проведення формульовального етапу дослідження, в ході якого були впроваджено методику розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку, спостерігалися позитивні зміни в рівнях розвитку комунікативних умінь та навичок дошкільників.

Кількісний та якісний аналіз експериментальних даних свідчить про позитивні зміни та ефективність проведеної роботи з розвитку

комунікативної компетентності, а також про доцільність використання пропонованих методів у навчально-виховному процесі закладів дошкільної освіти.

Отримані позитивні результати свідчать про те, що застосування інтерактивних методів сприяє оптимізації процесу розвитку комунікативних навичок у дітей дошкільного віку. Це вказує на необхідність подальшого вдосконалення та розширення використаних методів з метою удосконалення процесу розвитку комунікативної компетентності у дошкільників.

Як наслідок, педагоги активно використовують пропоновану методику в практичній діяльності. Її застосування вихователями під час освітнього процесу в ЗДО (незважаючи на те, що він проводиться онлайн через напад країни-агресора) дало змогу організовувати процес спілкування як діяльність, створити оптимальні психологічні умови для ефективного розвитку у дітей навичок комунікації завдяки набутому досвіду мовленнєвої взаємодії як з однолітками, так і з дорослими.

Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 69 сторінок, з них - 59 сторінки основного тексту. Список використаних джерел охоплює 4 сторінки. Робота містить 4 додатки, 2 таблиці, 7 діаграм.

Ключові слова: комунікативна компетентність, діти старшого дошкільного віку, методика розвитку комунікативної компетентності.

Рік виконання кваліфікаційної роботи 2022-2023 рр.

Рік захисту роботи - 2023 р.

ABSTRACT

of the qualification work

(Tyshchenko Anastasiia Yuriivna) "Development of Communicative Competence in Preschool Children." Bachelor's Degree Thesis, printed with permission. Specialty: Psychology. Irpin, 2023.

The diploma work is dedicated to the topic "Development of Communicative Competence in Preschool Children." To successfully achieve the set goal, the research explores scientific literature, modern approaches to the upbringing and education of children in preschool educational institutions, and identifies priority directions for the communicative and linguistic development of older preschool children, particularly the formation of communicative competence.

The aim of the research is to theoretically substantiate and experimentally verify the process of developing communicative competence in preschool children and to improve this process in preschool educational institutions.

The research tasks are as follows:

1. Analyze scientific literature to define the essence of the concept of "communicative competence of preschool children."
2. Study the state and peculiarities of the development of communicative competence in preschool children.
3. Justify optimal psychological conditions for the development of communicative competence in preschool children.
4. Develop a program for diagnosing the levels of communicative competence in preschool children based on defined criteria.
5. Determine the criteria, indicators, and levels of the formation of communicative competence in preschool children.
6. Experimentally verify the effectiveness of the methodology for enhancing the development of communicative competence in preschool children.

The research tasks aim to study and systematize scientific knowledge about the communicative competence of preschool children, establish objective

criteria and indicators of its development, and experimentally test the effectiveness of the methodology for enhancing the researched process.

The object of the research is the development of communicative competence in preschool children.

The subject of the research is the process and results of developing communicative competence in preschool children.

The research is aimed at determining effective forms and methods that contribute to achieving optimal results in developing communicative skills in children of this age period.

The research was conducted at a preschool educational institution in Hostomel. Twenty children of older preschool age were involved in the experiment. Due to the Russian aggression in Ukraine, the activities of preschool educational institutions were conducted online during the research period. Therefore, the study was carried out using a distance learning format with the children.

The research results were tested and presented at the International Scientific-Practical Conference on the Development of Communicative Competence in Preschool Children. The conference took place on April 20, 2023, in Irpin.

Based on the research results, the following conclusions were formulated:

After the formative stage of the research, during which the methodology for developing communicative competence in preschool children was implemented, positive changes in the levels of development of communicative skills and abilities in preschoolers were observed.

Quantitative and qualitative analysis of the experimental data indicates positive changes and the effectiveness of the conducted work on developing communicative competence, as well as the feasibility of using the proposed methods in the educational process of preschool educational institutions.

The obtained positive results indicate that the application of interactive methods contributes to the optimization of the process of developing

communicative skills in preschool children. This points to the need for further improvement and expansion of the used methods to enhance the process of developing communicative competence in preschool children.

As a result, educators actively apply the proposed methodology in their practical work. Its implementation by teachers during the educational process in preschool educational institutions (despite being conducted online due to the aggression of the aggressor country) has made it possible to organize communication as an activity and create optimal psychological conditions for the effective development of communication skills in children through the acquired experience of verbal interaction with peers and adults.

The qualification work consists of an introduction, two chapters, conclusions for each chapter, general conclusions, a list of used sources, and appendices

The qualifying work consists of an introduction, two chapters, conclusions for each chapter, a general conclusion, a list of references, and appendices. The total length of the work is 69 pages, with 59 pages dedicated to the main text. The list of references covers 4 pages. The work includes 4 appendices, 2 tables, and 7 diagrams.

Key words: development of communicative competence, children of senior preschool age, criteria, approaches, effectiveness.

Year of completing the qualifying work: 2022-2023.

Year of defending the work: 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	12
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ.....	16
1.1. Комунікативна компетентність дітей дошкільного віку як предмет наукового дослідження	16
1.2. Психологічні умови розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку.....	22
1.3. Аналіз сучасних програм розвитку комунікативної компетентності у дошкільників.....	29
Висновки до розділу I.....	34
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	36
2.1. Діагностика рівнів розвитку комунікативної компетентності дошкільників.....	36
2.2. Організація психологічної роботи з розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку.....	46
2.3. Результати дослідження.....	48
2.4. Методичні рекомендації педагогам та батькам щодо розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	52
Висновки до розділу II.....	54
ВИСНОВКИ.....	5
7	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТКИ.....	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні активно відбуваються реформаційні процеси, зростають вимоги до її рівня та якості. Починає активно впроваджуватися в життя рідна мова, що вимагає формування мовних умінь та навичок, а також вміння застосовувати мовні та немовні засоби з метою комунікації. Це передбачає сформованість комунікативної компетентності.

Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку є однією з найголовніших проблем у вітчизняній системі дошкільної освіти. Актуальність цього питання зумовлені пріоритетними напрямками, які визначені Законом України “Про освіту”, Законом України “Про дошкільну освіту”, Національними доктринами розвитку освіти в Україні в ХХ столітті.

Однією із перших видів діяльності, якою дитина оволодіває в онтогенезі є саме мовленнєва діяльність. Мовленнєве спілкування є універсальною умовою розвитку особистості в дошкільний період розвитку дитини. Під час спілкування та ігрової діяльності дитина пізнає навколишній світ, формує і розвиває свій власний внутрішній світ, засвоює культурні цінності та виступає активним учасником взаємодії.

Базовий компонент дошкільної освіти кінцевою метою мовленнєвого розвитку дитини, яка закінчує заклад дошкільної освіти визначає сформовані навички мовленнєвої компетентності.

Проблема розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку досліджувалася такими науковцями як А.М. Богуш, Н.В. Гавриш, В.Я. Мельничайко, Т.В. Сак, Ю.О. Приходько, О.В. Руденко.

Ознайомлення з теоретичним аналізом даної проблеми дає змогу говорити про те, що багато педагогів (Є.Г. Верещагін, М.І. Костомаров, І.О. Левченко, В.В. Ткачова) зазначають про виникнення труднощів у дошкільників під час оволодіння комунікативними компетентностями.

Дослідники зазначають, що мовлення у дітей дошкільного віку нерозвинене, вони мають несформовану комунікативну поведінку. Тому на сучасному етапі актуальності набуває тема “Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку”.

Мета роботи - теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність методики розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку.

Відповідно до цієї мети були поставлені наступні *завдання*:

- розкрити сутність і зміст поняття «комунікативна компетентність дошкільника»;
- проаналізувати стан та особливості розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку;
- обґрунтувати оптимальні психологічні умови розвитку комунікативної компетентності дошкільників;
- розробити програму діагностики рівнів розвитку комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку за визначеними критеріями;
- експериментально перевірити ефективність методики розвитку комунікативної компетентності дошкільників.

Об'єкт дослідження – процес розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – процес і результат розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку.

Методи дослідження:

- *теоретичні*: вивчення, аналіз та узагальнення психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку; аналіз сучасних освітніх програм; теоретичне обґрунтування методики розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку; класифікація та схематизація викладеного матеріалу; оцінка результатів експерименту;

1. *емпіричні*: цілеспрямоване спостереження за освітнім процесом та комунікативно-мовленнєвою діяльністю дошкільників, бесіда, експеримент, діагностичні методи (“Добери і назви казкові речі”, “Утвори множину”, “Склади речення”) та методику “Профіль комунікативного розвитку дитини”; методи розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку, що використовувались в формувальному експерименті (проблемний - “Метод розв’язання проблемних завдань”, “Активне моделювання”; пошуковий - “Інтелектуальні хвилинки”, “Мікрофон»; ігровий - “Чарівні” перетворення”; творчий - “Метод творчої діяльності”);

- *математико-статистичні*: кількісний і якісний аналіз експериментальних даних щодо рівнів сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше:

- уточнено та доповнено зміст понять «комунікативна компетентність дошкільників»;
- обґрунтовано оптимальні психологічні умови розвитку комунікативної компетентності дошкільників;
- визначено критерії, показники та рівні розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку;
- розроблено та апробовано методику удосконалення процесу розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку,
- дістало подальшого розвитку методичне забезпечення щодо роботи з педагогами та батьками.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблена та експериментально апробована методика розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку може бути впроваджена в практичну діяльність закладів дошкільної освіти.

Апробація результатів роботи була представлена у матеріалах міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку» (20 квітня 2023 року, м. Ірпінь).

Структура роботи складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 60 сторінок, з них - 42 сторінки основного тексту. Список використаних джерел охоплює 4 сторінки. Робота містить 4 додатки, 2 таблиці, 7 діаграм.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ

1.1. Комунікативна компетентність дітей дошкільного віку як предмет наукового дослідження

У сучасній психологічній науці поняття “компетентність” активно розробляється. Вивченням даного питання займалося багато видатних науковців. На даному етапі дослідження цієї проблеми відбувається доповнення, уточнення, розширення даного поняття.

У науковій літературі поняття «компетентність» визначається як інтелектуально та особистісно зумовлена соціально-професійна життєдіяльність людини, що ґрунтується на знаннях, компетенціях.

У науково-практичних дослідженнях поряд з поняттям “компетентність” вчені часто використовують поняття “компетенція”. Наприклад, Дж. Равен використовує ці терміни як синоніми, але інші вчені чітко розрізняють їх.

У вітчизняних наукових працях поняття “компетентність” та “компетенція” в більшості своїй вживаються для вираження достатнього рівня кваліфікації та професіоналізму для виконання фахівцем своїх професійних обов’язків, але мають різне змістове наповнення [6; с.17].

Під поняттям “компетенція” О.В. Кучай розуміє сукупність взаємозалежних якостей особистості (знання, вміння, навички, способи діяльності), що задаються до певного кола предметів і процесів та необхідних для якісної, продуктивної діяльності щодо них [18; с.44].

Поняття “компетенція” застосовується для характеристики зовнішніх по відношенню до людини функціональних обов’язків, а “компетентність” – на позначення внутрішніх, особистісних проявів.

На нашу думку, необхідно розмежовувати ці поняття. Так як поняття “компетенція” визначається певною установою чи організацією як наперед задана вимога до знань, умінь та навичок, якими повинна володіти особистість для успішного виконання певного виду діяльності. Натомість

“компетентність” є надбанням самої особистості, визначає високий рівень засвоєння знань внаслідок навчання та здатності застосувати їх на практиці під час виконання певного виду діяльності. Компетенція пов’язана з певним видом діяльності, а компетентність, в свою чергу, з внутрішніми якостями та здібностями особистості.

Основним поняттям нашого дослідження є “комунікативна компетентність”. Осмислення даної категорії та її теоретичний аналіз все ще триває у сучасних наукових дослідженнях. До недавнього часу поняття “комунікативна компетентність” розглядається як сукупність вмінь та навичок, які необхідні для ефективного спілкування. В сучасній науковій думці це поняття має ширше змістове наповнення та включає в себе також і особистісний аспект.

Комунікативна компетентність – це здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь та навичок, що забезпечують ефективне спілкування.

Комунікативна компетентність формується під час безпосередньої взаємодії між людьми і є результатом досвіду спілкування. Цей досвід спілкування набувається не лише у результаті безпосередньої взаємодії, але і опосередкованої, тобто з літератури, театру, кіно. З них людина також отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій та особливості міжособистісної взаємодії.

О.Л. Кононко зазначає, що для того, щоб на етапі дошкільного дитинства закласти основи компетентності як інтегральної особистісної характеристики, необхідно почати з чіткого визначення даного поняття, усвідомлення відповідальності за наявність (або ж відсутність) у дитини цієї властивості, а також адекватних методів її виховання в умовах закладу дошкільної освіти [16; с.29].

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що комунікативна компетентність – це комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних

соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуаціях спілкування, ініціативність спілкування. Такому виду діяльності як комунікативна компетентність необхідно навчати дитину починаючи ще з раннього віку. Дитина повинна засвоїти певні мовленнєві знання, вміння та навички, які необхідні їй для спілкування, ще до початку шкільного навчання [2; с.26].

Закон України «Про дошкільну освіту» окреслює провідні завдання у контексті формування комунікативної компетентності дошкільника і визначає, що пріоритетним завдання сучасної освіти є «формування особистості дитини, розвиток її здібностей, формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєво-соціального досвіду» [29].

З точки зору соціальної психології комунікативну компетентність можна розглядати як складову спілкування [2; с.45]. В такому випадку комунікативний процес можна розуміти як інформаційний процес між людьми як активними суб'єктами, з урахуванням відношень між партнерами [25]. Таким чином, виникає вузьке поняття “комунікація”. Але досить часто поняття “комунікація” вживають як синонім поняття “спілкування”, розуміючи при цьому, що комунікативний вплив є психологічним впливом одного учасника комунікативного процесу на іншого, маючи на меті зміну його поведінки [2; с.47].

Виділяють такі складові комунікативної компетентності:

- орієнтування у різних ситуаціях спілкування;
- здатність ефективно взаємодіяти з оточенням;
- адекватна орієнтація людини в самій собі;
- готовність та вміння будувати контакти з іншими людьми;
- знання, вміння та навички конструктивного спілкування;
- внутрішні ресурси, необхідні для побудови комунікативної дії [27;с.104].

Таким чином, комунікативна компетентність – це цілісне, інтегративне, психічне утворення, що визначає ефективність спілкування. При спробі виділити структурні компоненти комунікативної компетентності вчені стикаються з відсутністю єдиного підходу до даного питання.

Можна виділити такі структурні компоненти комунікативної компетентності:

1. Комунікативні знання – це знання про те, що таке спілкування, які існують його види, фази, закономірності розвитку. Це поняття включає в себе також знання комунікативні методи та прийоми, як вони діють та їхні можливості і обмеження.

2. Комунікативні вміння. Це поняття включає в себе систему психічних і практичних дій, що необхідні для доцільної регуляції діяльності знаннями та навичками, що має суб'єкт.

3. Комунікативні здібності – це індивідуально-психологічні властивості особистості, що відповідають вимогам комунікативної діяльності і забезпечують її вдале та швидке здійснення.

У мовленнєвій діяльності розрізняють мовну і мовленнєву компетентності.

Мовна компетентність, за визначенням А.М.Богущ, являє собою засвоєння та усвідомлення мовних норм, що склались у фонетиці, лексиці, семантиці, граматиці, орфоєпії, стилістиці та адекватне їх застосування у людській діяльності у процесі використання певної мови [4; с.57]. Мовна компетентність охоплює низку спеціальних здібностей, знань, умінь та навичок, а також стратегій мовної поведінки.

Мовленнєва компетентність – це вміння адекватно і правильно використовувати мову на практиці, тобто висловлювати власні бажання, думки, прохання, наміри тощо. При цьому послуговуватися мовними та позамовними, тобто міміка, жести, рухи, а також інтонаційними засобами виразності мовлення [5; с.85].

Зазначені вище компетентності, мовна та мовленнєва, створюють фундамент для розвитку комунікативної компетентності.

Комунікативна компетентність постає як інтегральна властивість особистості, що виконує функцію адаптації та адекватного функціонування особистості в соціумі, а також містить у собі установки, стереотипи, позиції спілкування, ролі, цінності та творчий потенціал особистості.

Інтенсивний розвиток мовлення та комунікативної компетентності відбувається в дошкільному віці. Дошкільник активно оволодіває мовленням, адже це дає йому змогу задовольнити свої потреби у спілкуванні, спільній діяльності з дітьми та дорослими. Найбільший розвиток мовлення здійснюється в старшому дошкільному віці, коли більшість систем вже сформувалися [24; с.176].

Комунікативна компетентність дитини дошкільного віку являє собою здатність будувати спілкування за допомогою мови та охоплює практичні знання мови (фонетики, лексики, граматики), уміння втілювати думки в слова (побудова тексту) та мовленнєву взаємодію з партнером по спілкуванню.

Мовленнєве спілкування дітей дошкільного віку відбувається у процесі формування комунікативної та мовленнєвої діяльності. Змістовий бік її діяльності пов'язаний з формуванням когнітивно-комунікативної, орієнтувально-планувальної, організаційно-комунікативної, мовленнєвої та комунікативно-діяльнісної компетентностей [7; с.60].

Когнітивно-комунікативна компетентність передбачає наявність знань про правила мовленнєвого спілкування у різних життєвих ситуаціях взаємодії з дорослими та однолітками, норми і правила мовленнєвого етикету, норми спілкування; володіння словником на позначення ситуації спілкування, її часових та просторових характеристик, емоційного та фізичного стану учасників спілкування, володіння можливістю назвати

особистісні якості та риси характеру людей, розуміння засобів невербального спілкування.

Орієнтувально-планувальна компетентність проявляється у вмінні орієнтуватись у ситуації спілкування, визначати такі характеристики особистості як стать, вік, соціальна роль, інтереси, фізичний та емоційний стан, використання вербальних та невербальних засобів спілкування в умовах комунікації; добір правильних граматичних форм, лексичних засобів, побудові доцільного висловлювання (лаконічного або розгорнутого висловлювання), регулювання зовнішніх характеристик мовлення, а саме сили голосу, темпу та тембру; вміння враховувати результати орієнтування при плануванні мовленнєвої поведінки; керування невербальними засобами спілкування, тобто виразу обличчя, пози, жестів тощо.

Організаційно-комунікативна компетентність – це володіння дітьми вербальними та невербальними прийомами вступу у мовленнєвий контакт, а також підтримка діалогу, ввічливе та логічне завершення спілкування; виявлення ініціативи під час спілкування не лише з однолітками, але і з дорослими; вміння знаходити співрозмовника серед однолітків, запропонувати тему для діалогу; організовувати спілкування під час виконання спільної діяльності (ігрової або трудової).

Комунікативно-діяльнісна компетентність передбачає вміння досягати мети комунікації завдяки використанню невербальних засобів ті мовленнєвих форм, які адресовані партнеру по спілкуванню.

Поняття комунікативної компетентності у працях А.М. Богуш розглянуте в контексті культури мовленнєвого спілкування [5; с.63].

Культура мовленнєвого спілкування включає в себе культуру говоріння та культуру слухання.

Складовими культури мовленнєвого спілкування є культура мовлення, виразність мовлення та мовленнєвий етикет [5; с.64].

Культура мовлення включає в себе володіння нормами літературної мови, багатство мови, її чистота, логічність, естетичність, а також доречність.

Виразність мовлення – це комунікативна якість мовлення, яка забезпечується мовними і немовними засобами виразності та має вплив на емоційну сферу співрозмовника.

Мовленнєвий етикет являє собою таку характеристику мовленнєвого спілкування, яка включає комплекс вербальної і невербальної поведінки, що співвідноситься з певною ситуацією і є нормативом для неї.

Отже, комунікативна компетентність дітей дошкільного віку – це комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування [2; с.89].

Таким чином, теоретичний аналіз ключових понять, що стосуються теми дослідження та становлять базову основу для дослідження поставленої проблеми. Зазначені вище поняття тісно пов'язані між собою та відіграють важливу роль у формуванні комунікативної компетентності дітей дошкільного віку та відображають відповідні етапи її розвитку

1.2. Психологічні умови розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку

Проблема формування комунікативної компетентності особистості розглядається в працях таких вітчизняних вчених як Г.С. Костюк, А.М. Богуш, Т.О. Піроженко [5; 21]. Вчені вважають, що «ключем» до успішної діяльності, ресурсом ефективності і благополуччя майбутнього життя дитини, є комунікативна компетентність.

Комунікативна компетентність, як одна з найважливіших характеристик особистості, проявляється в здатності особистості до мовного спілкування та вміння слухати.

Розвиток комунікативної компетентності у дітей відбувається протягом всього періоду дошкільного дитинства. Спілкування дітей дошкільного віку буде успішним тоді, коли в них наявні сформовані комунікативно-мовленнєві вміння та навички.

Сформувати комунікативні вміння, значить, навчити дошкільника ставити запитання та чітко формулювати на них відповіді, уважно слухати і активно обговорювати, розглядати проблеми, коментувати висловлювання співрозмовників, а також давати їм критичну оцінку, аргументувати свою думку в групі однолітків та дорослих. Це також здатність висловлювати співрозмовнику емпатію, пристосовувати власні висловлювання до можливостей сприйняття інших учасників комунікативного спілкування [9; с.49].

Розвиток спілкування – необхідна умова розвитку комунікативної компетентності. Цей процес зазвичай передбачає одного чи кількох співрозмовників, різних не лише за рівнем освіти, а й таких, що перебувають у різних життєвих ситуаціях.

На думку Л.О. Калмикової, потрібно наблизити умови навчання мовлення до природних умов спілкування, ввести дітей у мовленнєву ситуацію і навчити їх орієнтуватися в ній; чітко уявляти собі співрозмовника, основну мету спілкування (навчити дітей аналізувати мотиви спілкування, для чого створюється це висловлювання) й умови спілкування (для кого створюється) [14; с.156]. Об'єднання в дитяче товариство, діяльність разом з іншими, уміння поступатися, підкорятися, тобто ті риси, які забезпечують адаптацію дитини та сприяють подальшому розвитку комунікативної компетентності [12; с.498].

Розвиток комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку буде найбільш результативним та успішним, якщо створити оптимальні умови для розвитку компетенцій дошкільника, а також знати особливості спілкування притаманні для кожного вікового періоду. Для дітей старшого дошкільного віку головними є люди, які їх оточують, встановлення з ними

контактів та відносин, а предметом особливої уваги є їх положення в колективі однолітків.

Комунікативна взаємодія між однолітками має певні особливості, які відрізняють її від спілкування та взаємодії з дорослими [19; с.99]. Досить часто діти не можуть адекватно висловити свої думки, що є перешкодою для встановлення контакту між дорослими та дитиною.

Дошкільний період розвитку дитини є надзвичайно сприятливим для розвитку та оволодіння комунікативними вміннями та навичками. Діти старшого дошкільного віку відрізняються особливою сприйнятливістю до мовних явищ, у них з'являється певний інтерес до вирішення комунікативних завдань різного рівня [8; с.35].

В основу формування комунікативної компетентності покладено діяльнісний підхід. На його думку, саме цей підхід забезпечує самостійну творчу діяльність кожної дитини-дошкільника.

Діяльнісний підхід є найбільш розповсюдженим у наукових дослідженнях сучасності. Цей підхід сприяє розкриттю особливостей побудови спілкування дошкільників, а також дозволяє дослідити сформованість комунікативної компетентності.

На думку що джерело психічного розвитку знаходиться саме в стосунках дошкільника та дорослого. Вчений стверджував, що дитина не може розвиватися поза суспільством. Дитина постійно включена в соціальні стосунки і чим вона менша, тим є більш залежною від суспільства. Комунікація з дорослими для дошкільнят стоїть на першому плані.

Навколишній соціальний світ та оточуючі дорослі є необхідною умовою розвитку дитини як особистості. Дорослий розглядався як абстрактний і формальний носій знаків, інтелектуальних операцій, сенсорних еталонів, правил поведінки, а не як вплив конкретної особистості. Хоча в межах культурно-історичного підходу процес

спілкування дитини та дорослого не досліджувався, але визнавалася значна його роль у психічному розвитку дитини.

Виходячи з концепції психолога, можна стверджувати, що формування комунікативних умінь дітей є одним із пріоритетних завдань освітніх установ, так як результативність та якість процесу спілкування в більшій мірі залежить від рівня комунікативних умінь суб'єктів спілкування. Вчений у своїх дослідженнях також наголошував, що в ході спілкування та спільної діяльності в колективі, формуються основні психологічні структури, що визначають в подальшому весь перебіг психічних процесів особистості дитини. Науковцями було доведено, що ставлення до майбутнього, життєві плани, тимчасова перспектива багато в чому визначається соціальною ситуацією розвитку.

Глибше зрозуміти значення діяльнісного підходу у формуванні комунікативної компетентності дитини допомагає теорія діяльності. В своїй теорії приділяється особлива увага взаємостосункам між людьми та розвитку людської діяльності. На думку автора теорії, предметність є головним атрибутом діяльності, а сам предмет виступає посередником міжособистісних стосунків. Самі ж стосунки реалізуються у формі різних видів діяльності, в тому числі і в комунікативній.

Деякі вчені вивчають спілкування дітей дошкільного віку як особливий вид діяльності. На думку психологів, головним чинником у становленні мовлення дитини дошкільного віку є чинник комунікативного характеру, а також когнітивні чинники. Дослідники вказують на такі детермінанти розвитку мовлення дошкільника як потреба у спілкуванні та створення сприятливого мовленнєвого середовища.

Вчені С.В. Латинцев та В.І. Тесленко виділили такі рівні сформованості комунікативної компетентності:

- 1) базовий рівень – переважають заучування, репродуктивний рівень завдань, які ефективно використовувати під час проведення експрес-опитувань з пройденого матеріалу;

2) оптимально-адаптивний – дошкільники не володіють в достатній мірі складовими комунікативної компетенції, демонструють готовність до її прояву (хоча і нерегулярно) і володіють помітним потенціалом;

3) творчо-пошуковий – діти демонструють достатній розвиток комунікативної компетенції, успішно діють в проблемних ситуаціях, готові до адаптації в інформаційному середовищі;

4) рефлексивно-оцінний – дошкільники самостійно виділяють цікаві для них питання і організовують комунікативні ситуації для їх вирішення [2; с.51].

Психологічна характеристика комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини відображає аспекти когнітивного, лінгвістичного, емоційного, а також творчого розвитку дитини [23; с.101].

Т.О. Піроженко виділяє провідні чинники комунікативного розвитку дітей, а саме:

- стиль взаємостосунків педагога з вихованцями;
- усунення авторитарного стилю у роботі з дошкільниками;
- актуалізація особистісних новоутворень, мотивів, емпатійних якостей та потреб спілкування з однолітками та дорослими [22; с.102].

Концепція Т.О. Піроженко має гуманістичну спрямованість педагогічних дій та сприяє розв'язанню психологічних завдань мовного розвитку, а саме: формуванню комунікативних ознак, що проявляється в мовній поведінці; організація дитячих видів діяльності, що пов'язані з комунікацією та сприяють своєчасному розвитку комунікативних умінь, навичок, досягнень дитини. У своїх працях Т.О.Піроженко стверджує, що комунікативний розвиток є передумовою для розвитку особистості дитини, а також для активної взаємодії з однолітками та дорослими [20; с.21].

Психологічні умови, що впливають на розвиток комунікативної компетенції, автори виділяють певний стиль спілкування вихователя з дитиною, створення атмосфери довіри і відкритості в колективі однолітків.

Окрім того, при побудові таких відносин людина змінюється не лише на свідомому, але і на глибинному рівні своєї особистості.

Н.І. Гулько виділяє гру на основі елементарної лексики дитячого спілкування як один із ефективних засобів розвитку комунікативної компетентності [10].

Також важливою умовою розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку є розвиток їхнього мовного етикету. З віком контакти дітей все більше підпорядковуються загальноприйнятим правилам поведінки. Однак розкутість спілкування, використання непередбачуваних і нестандартних засобів залишаються відмінною рисою дитячого спілкування до кінця дошкільного віку. Протягом дошкільного віку спілкування дітей одне з одним істотно змінюється за всіма параметрами. Після трьох років спілкування все більше опосередковується вимовою, однак мова поки вкрай ситуативна і може бути засобом спілкування тільки у разі наявності зорового контакту і виразних рухів. Для досягнення загального результату діти зайняті спільною справою, вони повинні узгоджувати свої дії і враховувати активність партнера, такого роду взаємодію і було названо співпрацею [13].

Комунікативна компетентність розвивається в умовах безпосередньої взаємодії і є результатом діяльності активного спілкування дошкільника з іншими людьми. Такий досвід спілкування не тільки в процесі безпосередньої взаємодії, але й опосередкованої, у тому числі з дитячої літератури, мультфільмів, з яких дитина дістає інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їхнього рішення. У процесі опанування комунікативної сфери дитина дошкільного віку переймає з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних, а також візуальних форм [17; с.60].

На думку дослідників, в процесі формування комунікативної компетентності дитини повинні виявлятися всі три сторони спілкування:

інформативна, що пов'язана з передачею і збереження інформації; інтерактивна, що реалізується в організації взаємодії та в спільній діяльності; перцептивна, пов'язана зі сприйняттям та розумінням людини людиною.

Важливою умовою формування комунікативної компетентності дошкільників, на думку А.М. Богуш, є створення розвивального комунікативного середовища. Його ефективність можлива лише за умови активного використання не тільки педагогами, але і батьками, під час спілкування української мови. Саме дорослі сприяють розвитку мовлення дитини під час усіх видів її активної діяльності (привітні звертання до дитини, стимулювання бажання розповісти про свої враження, емоції, почуття, різноманітні життєві події та плани) [5; с. 203-204].

А.М. Гончаренко умовою розвивального мовленнєвого середовища вважає забезпечення довірливих стосунків, доброзичливої атмосфери, де дитина має право на помилку, право на мовленнєву активність, на власну думку, адже дитина є центральною фігурою навчально-виховного процесу [9; с.60].

Ефективність розвитку комунікативної компетентності у дітей забезпечується технологією педагогічної підтримки. Це можливо за таких умов, якщо:

- педагогічна підтримка визначається як гуманні пріоритетна технологія особистісного розвитку дитини;
- технологія педагогічної підтримки стимулює комунікативну ігрову активність дитини;
- технологія спрямована на прояв турботи про дитину [1; с.56].

Метою роботи в закладі дошкільної освіти з розвитку комунікативної компетентності є:

- розвиток комунікативних здібностей дітей відповідно до вікових особливостей розвитку;
- формування культури мовлення;

- засвоєння ввічливих форм спілкування;
- розвиток мовленнєвого етикету;
- формування культури спілкування.

Таким чином, ми можемо стверджувати, що комунікативна компетентність дітей дошкільного віку розвивається в часі та просторі та обумовлена індивідуальними особливостями, соціальними умовами, організацією навчально-виховної роботи, предметно-практичною діяльністю. Виховна цінність такого виду діяльності залежить від морального спрямування, змістової сторони, широти кола спілкування та оптимальності його структури, гнучкості та різноманітності комунікативних умінь.

1.3. Аналіз сучасних програм розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку

Нами було здійснено аналіз чинних освітніх програм розвитку, навчання та виховання, які використовуються у сучасних закладах дошкільної освіти. У державному стандарті дошкільної освіти в Україні, тобто в Базовому компоненті дошкільної освіти визначено рівень сформованості комунікативних умінь та навичок для дітей старшого дошкільного віку.

Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО) – це державний стандарт освіти, що містить норми і положення, які визначають державні вимоги до рівня розвиненості, освіченості та вихованості дитини дошкільного віку (6–7 років). Базовий компонент орієнтує педагогів на цілісний підхід до особистості. Тобто в контексті досліджуваного питання, центральною фігурою освітнього процесу є дитина як мовленнєва особистість.

Показники мовленнєвого розвитку для дітей старшого дошкільного віку представлені в інваріантній складовій змісту дошкільної освіти в освітньому напрямі під назвою “Мовлення дитини”. Ця освітня траєкторія включає в себе такі показники як сформована звукова культура мовлення та фонетична компетенція, словникова робота та лексична компетенція, граматична правильність мовлення та граматична компетенція, зв’язне і діалогічне мовлення (діалогічна компетенція), монологічне мовлення та монологічна компетенція, а також мовленнєва та комунікативна компетентність [2; с.29].

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що комунікативна компетентність – це комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування, стриманість у спілкуванні; культура мовленнєвої комунікації. Комунікативна компетенція передбачає сформованість усіх видів мовленнєвої компетенції [2; с.30].

Для забезпечення повноцінного розвитку комунікативної компетентності у Базовому компоненті зазначені такі завдання як розвиток фонетичної, лексичної, граматичної та мовленнєвої компетенцій [15]. Завдання з мовленнєвого розвитку висвітлені не тільки в освітньому напрямі “Мовлення дитини”, але і в таких як “Дитина в соціумі”, “Дитина в природному довкіллі”, “Дитина у світі культури”.

Діти дошкільного віку набувають мовленнєвої компетентності в різноманітних видах діяльності, але особливо в ігровій. Ігрова діяльність є провідним видом діяльності для дошкільників і вимагає практичного засвоєння дитиною системи мовленнєвих умінь та навичок. Адже їх засвоєння допоможе дитині вільно вступати у взаємодію з однолітками та дорослими. Прояв комунікативних здібностей дитини характеризують її творчі досягнення.

Ми проаналізували такі освітні програми як “Дитина (програма для дітей від 2 до 7 років)”, програма розвитку дитини дошкільного віку “Українське дошкілля”, програма розвитку дитини від народження до шести років “Я у Світі”.

Освітня програма “Дитина” побудована за освітніми траєкторіями, які зазначені у Базовому компоненті дошкільної освіти. Розділ “Мовлення дитини” побудований з урахуванням особливостей мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку, адже дитина має потребу у спілкуванні та взаємодії з оточуючими людьми (дорослими та однолітками). І щоб таку взаємодію забезпечити необхідними є розвинені навички комунікативної компетентності.

Розвиток мовлення дітей раннього віку подано за такими рубриками: “Розвиток розуміння мовлення”, “Розвиток активного мовлення”, “Формування граматично правильного мовлення”, “Навчання слуханню та розповіданню”. Мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку висвітлено більш детально.

Зміст педагогічної роботи включає наступні рубрики “У світі звуків”, “Слово до слова – зложиться мова”, “У країні граматики”, “Ми розмовляємо”, “Ми розповідаємо”. Варіативна складова включає в себе такі рубрики “Навчаємося елементів грамоти”, “Робота зі словом”, “Робота над реченням”, “Робота зі звуками мови”, “Робота над складовою структурою слова”, “Ознайомлення з буквами (літерами)”, “Підготовка руки дитини до письма”.

Розділ “Мовлення дитини” включає в себе такі освітні завдання, реалізація яких забезпечує розвиток комунікативних умінь та навичок у дітей старшого дошкільного віку. Серед них можна виділити такі: виховувати звукову культуру мовлення; розвивати зв’язне мовлення; формувати вміння відповідати на запитання та ставити запитання, вчити чітко, зрозуміло, ввічливо висловлювати свої думки та прохання; формувати вміння користуватися різноманітними способами спілкування;

спонукати до творчої діяльності; розвивати мовленнєву активність; формувати культуру мовленнєвого спілкування [11; с.160]. Також в даній програмі виділено завдання, які спрямовані на розвиток у дітей фонетичної, граматичної та лексичної компетенцій. Їх сформованість є необхідною для розвитку комунікативної компетентності.

Як наслідок, під впливом педагогічних зусиль у дитини старшого дошкільного віку розвивається навички розпочинати та підтримувати розмову, уважно слухати співрозмовника, виявляти ініціативу у діалозі, ввічливо відповідати на запитання.

Програма розвитку дитини від народження до шести років “Я у світі” також має освітній напрям “Мовлення дитини”. Змістовими блоками даного освітнього напрямку є “Фонематичний слух, звуковимовна”, “Словниковий запас”, “Граматичні уміння”, “Зв’язне мовлення, комунікативні уміння”, “Елементи грамоти”.

У старшому дошкільному віці спілкування з однолітками набуває все більшого значення, мовленнєві дії стають більш скоординованими, спілкування стає більш конкретним. Блок “Зв’язне мовлення, комунікативні уміння” включає в себе характеристику вікових можливостей дитини щодо засвоєння комунікативних умінь та навичок. У програмі зазначено, що комунікативний досвід дитини забезпечує володіння навичками мовленнєвої культури: слухати іншого, не перебиваючи; говорити спокійним, лагідним тоном, не поспішаючи, дивитися в очі співрозмовнику; звертатися до нього за потреби; за допомогою мовленнєвих засобів та форм заявляти про себе; виражати свої думки, почуття, бажання, ставлення; оцінювати ставлення інших до себе; намагатися самоствердитися; проявити індивідуальність, творчу активність, інтонаційну виразність. Формується здатність використовувати у спілкуванні різні засоби — словесні, мімічні, пантомімічні. Відповідно до ситуації спілкування без нагадування дорослого застосовувати слова ввічливості та формули мовленнєвого етикету; підтримувати розмову

[28; с.355].

В межах програми “Я у світі” основними освітніми завданнями щодо формування комунікативної компетентності можна виділити такі:

- сформувати елементарне усвідомлення мовної дійсності (звук— слово — речення);
- розвивати вміння диференційовано використовувати різноманітні засоби спілкування (словесні, мімічні, пантомімічні) з урахуванням конкретної ситуації;
- заохочувати до розповідання з власної ініціативи та на прохання дорослих;
- розвивати прагнення до словотворчості, гри звуками, словами, римами;
- розвивати фонематичне сприймання, вимовну та інтонаційну сторони мовлення, літературне мовлення [28; с.356].

Показником комунікативної компетентності дитини старшого дошкільного віку є знання про існування правил використання слів, володіння мовленнєвою культурою та здатністю до елементарної рефлексії, вміння свідомо використовувати мовні засоби під час спілкування. Ініціює контакти, адекватно реагує на пропозиції інших, виразно передає словами та мімікою свою готовність спілкуватися з іншими, орієнтується в ситуації спілкування, може коректно припинити взаємодію, володіє навичками виправлення мовленнєвих помилок, усвідомлює, що це допомагає порозумітися з дорослими та однолітками. [28; с.358].

Програма розвитку дитини дошкільного віку “Українське дошкілля” відповідає вимогам Базового компонента дошкільної освіти та має відповідну структуру. Освітня лінія “Мовлення дитини” включає в себе такі блоки: звукова культура мовлення, словникова робота, граматична правильність мовлення, зв’язне мовлення, мовленнєвий етикет, підготовка руки дитини до письма.

В блоці “Зв’язне мовлення” визначено вікові можливості дитини щодо засвоєння діалогічного та монологічного мовлення. Перед педагогами стоять такі освітні завдання як учити будувати діалог на запропоновану тему, своєчасно відповідати, добираючи правильні слова та інтонацію; продовжувати вчити дітей складати творчі розповіді, розповіді-міркування, власні казки та оповідання тощо.

Показниками сформованої комунікативної компетентності є володіння різними формами мовленнєвого етикету та культурою спілкування; вміння дитини підтримувати запропонований діалог, будувати діалог відповідно до ситуації; дає розгорнуті відповіді на запитання з монологічними вставками; розповідає про події, свідком яких була
[3; с.233-234].

Ми проаналізували найпоширеніші програми розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку, а саме “Дитина”, “Я у світі”, “Українське дошкілля”.

Таким чином, можна стверджувати, що завдання, спрямовані на формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку визначені у межах такої освітньої лінії як “Мовлення дитини” у блоці “Зв’язок мовлення”. В програмі “Українське дошкілля” додатково у блоці “Мовленнєвий етикет”.

Отже, педагоги повинні володіти знаннями про програмові завдання, сучасні педагогічні технології, що спрямовані на розвиток комунікативних умінь та навичок і, відповідно, забезпечують розвиток комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку.

Висновки до розділу 1

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що питання розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку вивчалось та вивчається науковцями в різноманітних

аспектах таких як психологічному, педагогічному, лінгвістичному, психолінгвістичному, лінгводидактичному.

Проблема розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку розглядалося у працях таких науковців як Т.О. Піроженко, А.М. Богуш, О.В. Руденко.

Ми визначили основні підходи до трактування понять “компетенція” та “компетентність”. Компетенція – це сукупність взаємозалежних якостей особистості, тобто знання, уміння, навички, способи діяльності, що задаються до певного кола предметів та процесів і які необхідні для якісної й продуктивної діяльності щодо них. Під поняттям “компетентність” розуміється надбання самої особистості, визначає якісний рівень, засвоєння знань, умінь та навичок внаслідок навчання, а також застосовувати їх на основі власного досвіду в процесі здійснення певного виду діяльності.

Отже, поняття “компетенція” пов’язане з певним видом діяльності, а поняття “компетентність” – з внутрішніми якостями та здібностями особистості.

Визначено поняття “комунікативна компетентність” під якою розуміємо цілісне, інтегративне, психічне утворення, що визначає ефективність спілкування. Структурними компонентами комунікативної компетентності можна назвати такі: комунікативні знання, комунікативні здібності та комунікативні уміння. Комунікативна компетенція передбачає сформованість усіх видів мовленнєвої компетенції.

Нами було здійснено аналіз чинних освітніх програм розвитку, навчання та виховання, які використовуються у сучасних закладах дошкільної освіти, а саме “Дитина”, “Я у світі”, “Українське дошкілля”. Завдання, спрямовані на формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку визначені у межах такої освітньої лінії як “Мовлення дитини” у блоці “Зв’язок мовлення”. В програмі “Українське дошкілля” додатково у блоці “Мовленнєвий етикет”.

РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Діагностика рівнів сформованості комунікативної компетентності дошкільників

На основі усвідомлення значущості та актуальності проблеми розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в сучасних умовах модернізації дошкільної освіти, а також здійсненого теоретичного осмислення та обґрунтування проблеми розвитку мовлення дошкільників, значного потенціалу у вирішенні цього питання нами було проведено експериментальне дослідження.

Дослідження проведено на базі закладу дошкільної освіти м. Гостомель, Київської області.

Вибірку експериментального дослідження складали 20 дітей старшого дошкільного віку. Зауважимо, що внаслідок вторгнення росії в Україну заклади дошкільної освіти перейшли в онлайн-режим проведення занять. Тому дослідження проводилося в онлайн-режимі з дітьми, які змогли до нього долучитися.

Експериментальна робота передбачала три етапи.

На першому етапі експериментальної роботи було визначено критерії та показники розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку, проведено констатувального експерименту визначено актуальний стан, рівні розвитку комунікативної компетентності дошкільників.

На другому – формуальному - етапі експерименту розроблено та апробовано програму роботи з розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку.

На третьому етапі дослідження було проведено контрольний експеримент; узагальнено результати дослідження, сформульовано загальні

висновки; визначено можливості використання результатів дослідження під час роботи з дітьми в закладах дошкільної освіти.

Мета експериментального дослідження полягала в практичній перевірці ефективності методики розвитку комунікативної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Мета констатувального етапу експерименту – розробити діагностичну методику, за допомогою якої визначити рівень сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку, впливу родини та ЗДО на її розвиток.

Для реалізації цієї мети були поставлені такі завдання констатувального експерименту:

- визначити критерії і показники сформованості комунікативної компетентності у дітей 6-7 років;
- проаналізувати стан сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку;
- виявити рівні сформованості комунікативної компетентності у дошкільників;
- висвітлити роль батьків та вихователів у досліджуваному процесі.

Для діагностування розвитку комунікативної компетентності дошкільнят використовують критерії – ознаки, на основі яких здійснюється оцінювання, визначення чи класифікація предмета або явища, підстава для оцінювання або класифікації чогось.

У свою чергу, показники характеризують певний стан або рівень розвитку досліджуваного об'єкта за визначеним критерієм. Це кількісні та якісні характеристики сформованості якості, властивості, ознаки об'єкта, який досліджується. Ступінь розвитку показника характеризує його рівень.

Головний критерій сформованості комунікативної компетентності в дитини старшого дошкільного віку є її успішність у взаємодії із собою й іншими в певній ситуації спілкування [26; с.88].

Таблиця 2.1.

Критерії та показники рівнів сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Критерії	Показники
1. Володіння українською розмовною мовою	правильно вимовляє звуки; узгоджує слова в роді, числі та відмінку; розуміє лексичний зміст, висловлюваного слова
2. Доречне використання мовленнєвих і немовленнєвих засобів виразності	правильно вживає слова та вирази; відповідно до ситуації регулює силу голосу, темп мовлення; використовує засоби інтонаційної виразності: жести, міміку, пантоміміку
3. Знання та володіння формулами мовленнєвого етикету	вживає слова звертання, привітання, прощання, комплементу, вибачення, прохання, подяки; ввічливо ставиться до адресата мовлення; виражає емпатію
4. Орієнтування в ситуації спілкування	виявлення ініціативи під час спілкування; легко і невимушено спілкується з дорослими та однолітками; підтримує розмову відповідно до ситуації, зрозумілості теми та зацікавленості

На основі вказаних критеріїв і показників визначено три рівні розвитку сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку: високий, достатній та низький. Опишемо їх детальніше.

Високий рівень. У дітей старшого дошкільного віку сформовані стійкі мотиви спілкування з дорослими та однолітками, вони ініціативні, активні у

взаємодії з оточуючими людьми. Використовують у спілкуванні невербальні засоби. Знають ввічливі форми контакту та вміють здійснювати дії мовленнєвого та не мовленнєвого характеру у взаємодії. Мовлення під час побудови монологу та діалогу розвинуте та різноманітне, воно адекватне у просторово-часовому та партнерському оточенні. Мовлення зв'язне, логічне, наявні творчі розповіді.

Достатній рівень. Ситуативність проявів особистісних, ділових та пізнавальних мотивів спілкування з дорослими та однолітками, що не стало стійким, стабільним механізмом, який спонукає до особистісної ініціативи при вступі в мовленнєву взаємодію. Відсутність активності в комунікації. Знання ввічливих форм при контактуванні з дорослими та однолітками. Одноманітність лексики, граматичних і звукових утворень, що використовуються для встановлення взаєморозуміння під час мовного спілкування. Діалогічне та монологічне мовлення недостатньо сформовані. Наявність елементів творчої уяви, прогнозування. Невміння виходити за межі наочної ситуації.

Низький рівень. Мотиви спілкування з дорослими та однолітками не сформовані. Має труднощі під час вступу у контакт, не враховується ситуація спілкування під час побудови комунікативно-мовленнєвих дій. Під час ведення діалогу не проявляє ініціативи. Мимовільне використання експресивних, невербальних засобів комунікації, але при цьому не розпізнають їх у партнерів по спілкуванню. Складнощі у розумінні ситуації спілкування. Низькі мовні характеристики: бідність лексики, невиразність мовлення, мовлення граматично неправильне. Однотипність побудови фраз, відсутність творчої розповіді.

Під час констатувального експерименту проведені перевірки сформованості комунікативної компетентності дітей старшої дошкільної групи на онлайн заняттях в закладі дошкільної освіти. Було проведено бесіди з вихователями досліджуваної групи та батьками дітей, спостереження за навчально-виховним процесом під час онлайн занять, які показали, що завдання

формування комунікативної компетентності реалізуються у роботі зі старшими дошкільниками навіть в таких складних умовах під час військового стану. Для виявлення рівня розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку нами використано пакет методів і діагностичну методику, а саме:

2. Метод “Добери і назви казкові речі” (Додаток А);
3. Метод “Утвори множину” (Додаток Б);
4. Метод “Склади речення” (Додаток В);
5. Методика “Профіль комунікативного розвитку дитини” (Додаток Г);
6. Бесіда з дітьми.

Отже, з метою дослідження розвитку комунікативної компетентності дошкільників, було використано цілий комплекс методів, кожний з яких доповнював попередній, а всі разом вони надали можливість отримати цілісну характеристику досліджуваного явища.

Метод “Добери і назви казкові речі” спрямований на дослідження лексичного багатства мовлення. Показником стала наявність і активне вживання в мовленні різних частин мови.

Метод “Утвори множину” дозволяє вивчити граматичну сторону мовлення.

Метод “Склади речення” дає змогу вивчити вміння дитини будувати речення. Для цього ми показували дитині різноманітні сюжетні картинки. Розповідь за цими картинками надає можливість простежити побудову речень.

Методика “Профіль комунікативного розвитку дитини” допомагає визначити рівень комунікативних навичок як показників комунікативної зрілості дитини старшого дошкільного віку.

Методика виступає експертною оцінкою дитини вихователями. Методика побудована за принципом семантичного диференціалу. Вона являє собою перелік парних протилежних тверджень та містить шкалу оцінювання від +2 до -2, які вказують на міру прояву певної характеристики у дитини. Експерту пропонується бланк з характеристиками та шкалою оцінювання прояву. Далі,

пропонується уважно прочитати запропоновані характеристики та оцінити їх міру прояву у конкретної дитини, поставити галочку навпроти обраної оцінки.

З метою вивчення використання формул мовленнєвого етикету у комунікативній діяльності, нами була проведена бесіда з дітьми.

Мета бесіди: з'ясувати вміння дітей використовувати формули мовленнєвого етикету під час мовленнєвої взаємодії з іншими учасниками процесу мовленнєвої діяльності.

1. Які ввічливі слова ви знаєте?

2. А які ввічливі слова ви чули коли спілкувалися з батьками та з вихователями?

3. Що ти скажеш, зустрівши на вулиці дорослого?

4. Що ти скажеш, якщо маєш комусь подякувати?

5. Які слова вживати, коли хочеш когось про щось попросити?

6. Які слова кажуть ввічливі люди, прощаючись?

Запитання бесіди спрямовувались на з'ясування вміння дітьми старшого дошкільного віку використовувати формули мовленнєвого етикету в тій чи іншій ситуації. Складаючи запитання бесіди, ми орієнтувалися на основні поняття, що виражають різні формули мовленнєвого етикету (звертання, привітання, прощання, вибачення, подяка, побажання, прохання тощо), які старший дошкільник повинен вміти передавати словами.

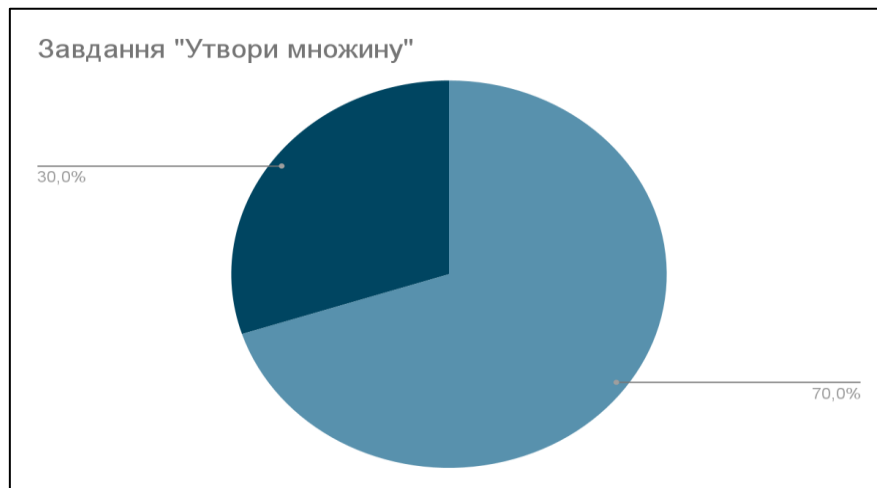
Кількість дітей з якими проводилась бесіда становила 20 осіб. Бесіда проводилась вихователем індивідуально, за присутності експериментатора, хоча дитина про це не знала. Бесіда проводилась вихователем, так як дитина знає педагога і довіряє йому, а проведення бесіди онлайн з експериментатором, якого дитина не знає, буде викривлювати результати діагностики. Бесіда проводилась за згодою батьків. Тривалість бесіди не перевищувала 5-10 хвилин. Ми передбачали ситуацію, коли дитина перевтомлювалась, не мала бажання говорити або починалася повітряна тривога. Тоді бесіду припиняли і продовжували в інший час. Бесіда проводилась в одній і тій самій послідовності пред'явлення запитань до кожної дитини.

Таким чином, після проведення нашого дослідження ми отримали інформацію, аналіз якої дозволяє виявити певні проблеми у процесі формування комунікативної компетентності та ефективно підібрати відповідно до них форми та засоби роботи. Діти досліджуваної групи мають різні прояви комунікативної готовності, рівень знань про норми та правила поведінки, та у кожного в різних проявах сформовані відповідні комунікативні компоненти та рівні.

Аналіз даних за виконання першого завдання “Добери і назви казкові речі” дозволяє нам говорити про те, що діти старшого дошкільного віку безпомилково підібрали картки. Підбираючи прикметники до предметів, діти відчували певні труднощі, більшість характеризували предмет за кольором та формою. Водночас дошкільники іноді називали слова й за іншими ознаками. Наприклад, деякі діти підібрали такі прикметники до слова “м’яч”: “круглий, яскравий, стрибучий, стрімкий”; “футбольний, гральний, смугастий”.

Далі завдання виконали тільки деякі дошкільники. Вони зображували дію предмета пантомімою, і тільки за допомогою експериментатора змогли прокоментувати її.

Визначення рівня сформованості граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку за допомогою завдання “Утвори множину” засвідчує, що 70% дітей проявили здатність розрізняти граматичні форми однини й множини іменників. Вони правильно вживали слова в однині і множині. Решта дітей (30%) допускали помилки при вживанні слів у

множині, ставили неправильний наголос.

Рис.2.1. Метод “Утвори множину”

Завдання “Склади речення” дозволило нам вивчити сформованість граматично правильного мовлення на синтаксичному рівні. Ми можемо зробити висновок про те, що діти використовують у мовленні прості поширені речення. Такий вид речень використовує 55% досліджуваних, тобто 11 дітей. Для дітей старшого дошкільного віку поширеним є використання в реченні сполучників “а” та “і”.

Складні речення використовує лише 10% дітей. Решта дітей вживають прості непоширені речення, тобто 35%.

Результати представлені у вигляді діаграми.

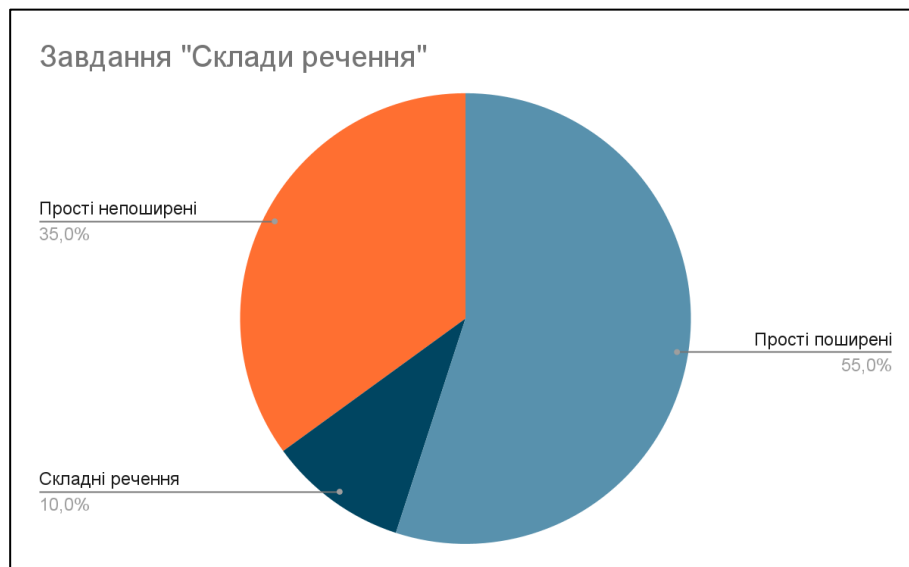

Рис. 2.2. Метод "Склади речення"

Проаналізувавши результати методики "Профіль комунікативного розвитку дитини" ми можемо стверджувати, що 20% дітей (4 дитини) мають високий рівень сформованості комунікативного компонента. Ці діти поважають себе та інших, прагнуть піти до школи, говорять правду, щирі. Середній рівень комунікативної компетентності має 55% дітей, тобто 11 дітей. Такі діти не завжди говорять правду, але завжди готові прийти на допомогу, проявляють цікавість до школи. 25% дітей не проявляють інтересу до спілкування з іншими, не щирі зі співрозмовником, можуть брехати. Результати представлені на діаграмі (рис.2.3.).

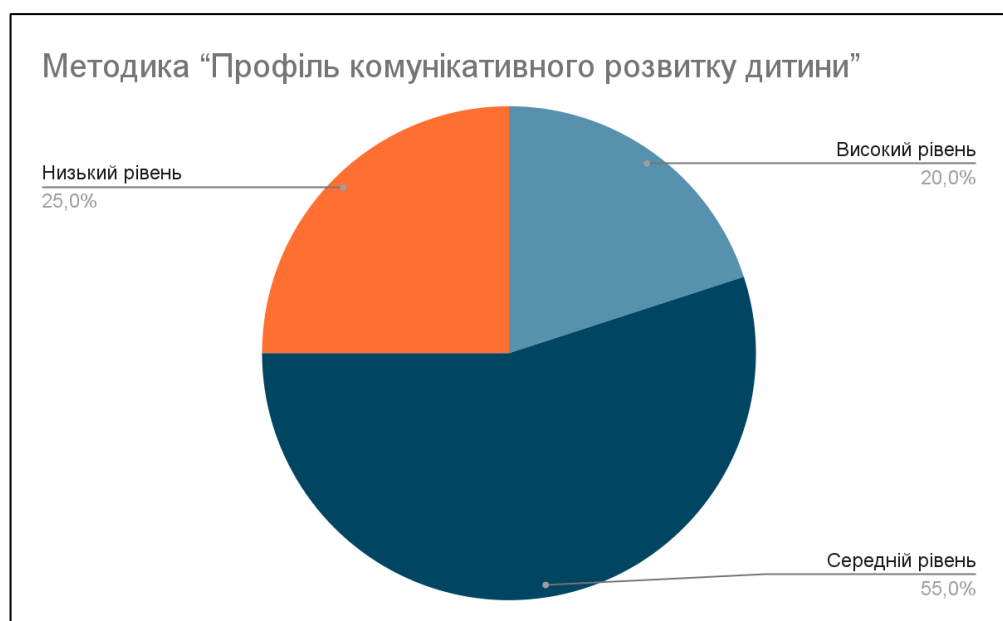

Рис.2.3. Методика "Профіль комунікативного розвитку дитини"

Таким чином, можна говорити про те, що мовна компетентність дітей знаходиться на достатньому рівні, а отже є потреба у розвитку комунікативної компетентності.

Проаналізувавши відповіді дітей на запитання бесіди, ми отримали наступні результати.

Відповіді дітей на запитання «Які ввічливі слова ви знаєте?» дають підстави говорити про те, що робота в напрямку збагачення мовлення дітей етикетними формулами проводиться регулярно і систематично, адже 85% дітей знали низку ввічливих слів що є формулами мовленнєвого етикету: (будь ласка, дякую, добрий день, вітаю Вас, доброго здоров'я, нехай щастить, всього доброго, на добраніч, прошу проходьте, радий вас бачити).

На запитання «Які ввічливі слова ви чули коли спілкувалися з батьками та з вихователями?» діти дали ґрунтовну відповідь, та назвали майже всі формули мовленнєвого етикету.

На наступні запитання діти давали адекватні відповіді, називаючи формули мовленнєвого етикету, тільки 15% дітей, переважно хлопчики, випустили «чарівні» слова при зверненні до іншого з проханням і не всі діти назвали слово «вибачте», а починали виправдовуватися за негарний вчинок.

Таким чином, проаналізувавши відповіді дітей, ми маємо можливість говорити про те, що в основному діти знають формули мовленнєвого етикету, але не завжди ними користуються в процесі життєдіяльності та в повсякденному житті.

Отже, на основі попередньо виділених критеріїв та показників, нами були виділені рівні сформованості комунікативної компетентності старших дошкільників: високий, середній, низький (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Рівні сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку

Рівні	Кількісний показник
Високий	20%
Середній	55%
Низький	25%

За результатами проведеного експерименту, ми можемо сказати, що сформованість комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку знаходиться на середньому рівні. Хоча кількість дітей з низьким показником дозволяє говорити про те, що вони потребують уваги з боку дорослих та додаткової роботи з ними. Так як заклад дошкільної освіти на даний момент зачинено у зв'язку з вторгненням РФ до України, батькам та вихователям були надані рекомендації щодо організації роботи з такими дітьми.

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що переважання середнього та низького рівнів розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку є підставою для впровадження методів розвитку комунікативної компетентності. Наявні рівні розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку можливо значно підвищити, за умови ефективного використання розроблених рекомендацій.

2.2. Організація психологічної роботи з розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку

На основі отриманих результатів констатувального етапу дослідження було проведено формувальний експеримент.

Мета формувального етапу - впровадження методики удосконалення процесу **розвитку комунікативної компетентності** дітей старшого дошкільного віку.

Були визначені такі завдання формувального етапу дослідження:

- розвинути усі форми (емоційно-особистісне, ситуативно-ділове, позаситуативне) і засоби (невербальні, мовні) спілкування вихованців дошкільного віку;
- розвивати інтелект і дослідницьку діяльність дошкільників;
- удосконалити способи пізнання навколишнього світу;
- виховувати творче (продуктивне) ставлення до організації діяльності й спілкування;
- формувати комунікативно-мовленнєві здібності.

Спілкування надає дитині змогу не лише одержувати, засвоювати досвід, а й створює умови для реалізації власної індивідуальності в загальній справі і, що не менш важливо, спонукає дитину ділитися власним досвідом, віддавати людям увагу, пошану, інтерес, здібності.

Впроваджені методи охоплювали певну частину навчально-виховного процесу ЗДО, об'єднувались загальним змістом, сюжетом, персонажем. На заняттях включалися послідовно ігри та вправи, що були спрямовані на розвиток комунікативної компетентності. Але при цьому ігровий матеріал активізував пізнавальну діяльність дошкільника та підвищував ефективність освоєння матеріалу.

Беручи до уваги те, що заняття із дітьми проводились онлайн, були підібрані відповідні форми ігрових технологій.

Формуючий етап передбачав використання «Методики розвитку комунікативної компетентності», що включає сукупність нижче зазначених методів.

Активне моделювання.

Це практична модель побудови освітнього процесу за допомогою гри, казки, театральної діяльності, що покликана реалізувати, окрім головної дидактичної мети, ще й комплекс таких цілей: надати дітям змогу самовизначатися; спонукати розвиток творчої уяви; створити умови для

вдосконалення навичок співпраці в соціальному аспекті; стимулювати дітей до висловлення своїх думок.

Розв'язання проблемних завдань

Обирають проблему, що не має однозначного рішення, - наприклад, ситуації життя, епізоди казки, художнього твору. Дітям пропонують обдумати проблемне питання та запропонувати свій варіант його вирішення.

Інтелектуальні хвилинки

Це інтерактивний метод колективного обговорення. Застосування інтелектуальних хвилин у процесі розв'язання проблеми спонукає дітей виявляти увагу, уяву, творчість, вільно висловлювати свої думки. Результативність інтелектуальних хвилин полягає в тому, що цей метод дає змогу зібрати якнайбільше ідей щодо проблеми від усіх дітей протягом обмеженого часу.

“Чарівні” перевтілення

Цей метод передбачає дії, які відтворюють будь-які явища, об'єкти навколишньої дійсності, дають змогу дітям уявити себе в іншому образі. Перевтілення в образ характеризує внутрішній стан дитини, її потреби у певний проміжок часу. Дуже важливо обговорити з кожною дитиною відчуття образу. Використання цього методу передбачає низку умов: створення мотивації, ситуації, що потребує перевтілення; проведення відповідної підготовчої роботи щодо внутрішнього настрою дітей. Дієвості цього методу сприяє те, що від час онлайн-навчання дитина знаходиться в себе вдома, тобто в комфортному середовищі, атмосфері довіри та розкутості.

“Мікрофон”, вправа “Закінчи слово або речення”.

Цей різновид групового обговорення, що дає змогу кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку.

Метод творчої діяльності.

Даний метод творчої діяльності полягає в залученні дітей до самостійної дії у творчому процесі й дає змогу кожному само реалізуватися.

Відомо, що діти добре засвоюють ті знання, які торкаються їхніх почуттів. Тому головне – викликати подив, інтерес кожної дитини до проблеми й обов’язково провести роботу, щоб задіяти різні аналізатори.

За нашою рекомендацією педагоги почали використовувати ці методи у своїй практичній діяльності. Використання вихователем цих методів під час освітнього процесу (незважаючи на те, що він проводиться онлайн через напад країни-агресора) дало змогу організовувати спілкування як діяльність, створити оптимальні умови для ефективного розвитку у дітей навичок комунікації завдяки набутому досвіду мовленнєвої взаємодії як з однолітками, так і з дорослими.

2.3. Результати дослідження

Для перевірки ефективності впроваджених методів розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку, порівняння отриманих результатів з даними констатувального етапу дослідження, було проведено заключний етап дослідження – контрольний.

Мета контрольного етапу контрольного експерименту - виявлення динаміки розвитку комунікативної компетентності дошкільників.

Були визначені такі завдання контрольного етапу дослідження, як:

1) визначити рівні розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку після застосування різноманітних методів та форм роботи;

2) порівняти дані діагностичного обстеження дітей констатувального та контрольного етапів, зробити на цій основі висновки про результати впровадження методів спрямованих на розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку.

Діагностичне обстеження контрольного етапу дослідження відбувалося за аналогією до констатувального етапу. Нами використані методи: “Добери і назви казкові речі”; “Утвори множину”; “Склади речення”; методику “Профіль комунікативного розвитку дитини”; проведено бесіди з дітьми.

Наведемо результати діагностики за методом “Добери і назви казкові речі”. Результат дозволяє нам говорити про те, що діти старшого дошкільного віку безпомилково підібрали картки. Підбираючи прикметники до предметів, діти відчували менше труднощів у порівнянні з попереднім етапом, більшість характеризували предмет за кольором, формою та які дії можна з ним виконувати.

Визначення рівня сформованості граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку за допомогою завдання “Утвори множину” засвідчує, що 90% дітей проявили здатність розрізняти граматичні форми однини й множини іменників. Вони правильно вживали слова в однині і множині. І лише 10% дітей допускали помилки при вживанні слів у множині. Представимо результати у вигляді діаграми.

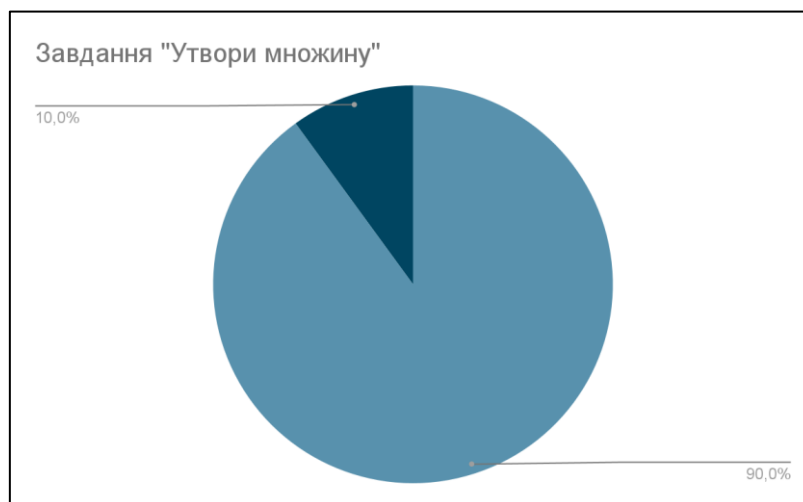

Рис.2.4. Метод “Утвори множину”

Метод “Склади речення” дозволяє нам зробити висновок про те, що діти використовують у мовленні прості поширені речення, але збільшилася кількість дітей, які використовують складні речення. Т Незначна кількість

дітей продовжує вживати прості непоширені речення. Результати представлені у вигляді діаграми.

Рис.2.5. Метод “Склади речення”

Аналіз результатів методики “Профіль комунікативного розвитку дитини” ми можемо сказати, що вони покращилися. Після проведеної роботи та впровадження наших рекомендацій 30% дітей (6 дитини) мають високий рівень розвитку комунікативного компонента. Середній рівень комунікативної компетентності має 60% дітей, тобто 12 дітей. 10% дітей не проявляють інтерес до спілкування з іншими, надають перевагу тому, щоб бути на самоті.

Провівши бесіди з дітьми, ми можемо говорити про те, що в діти знають формули мовленнєвого етикету і активніше їх використовують в процесі життєдіяльності та в повсякденному житті.

Таким чином, ми можемо спостерігати таку динаміку показників до та після впровадження методів розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку.

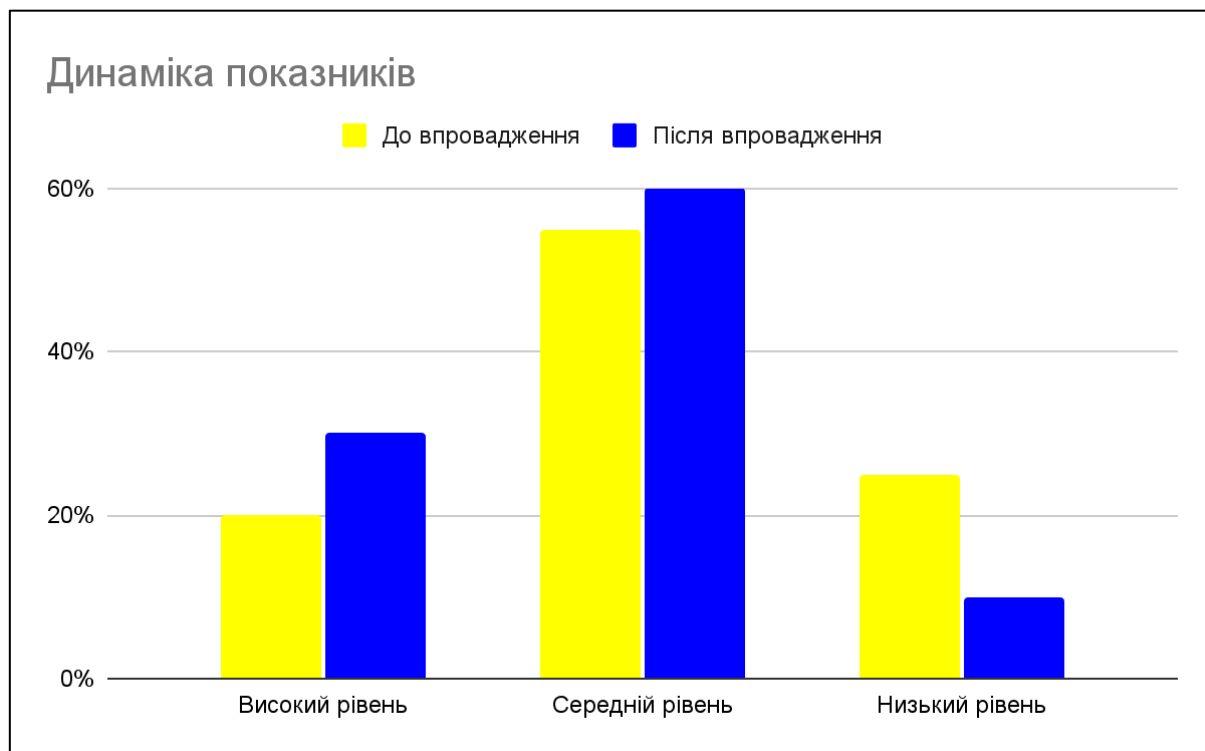

Рис.2.6. Динаміка показників рівнів розвитку комунікативної компетентності дошкільників

На підставі проведеного експериментального дослідження слід зробити висновок про те, що після проведення формувального етапу дослідження, впродовж якого ми впровадили методи розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку, відбулися позитивні зміни в рівнях розвитку комунікативних умінь та навичок дошкільників. Це свідчить про ефективність проведеної роботи з розвитку комунікативної компетентності дітей за допомогою впроваджених методів, а також доцільність їх використання у навчально-виховному процесі закладів дошкільної освіти.

2.4. Методичні рекомендації педагогічним працівникам дошкільних освітніх закладів та батькам щодо розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Мовленнєве спілкування є одним з перших видів діяльності, яким дитина оволодіває під час онтогенезу. Воно є універсальною умовою розвитку особистості в період дошкільного дитинства. У процесі різнобічного спілкування дитина пізнає природний, предметний і соціальний світ у його цілісності й різноманітності, формує та розкриває власний внутрішній світ, свій образ Я, засвоює та створює культурні цінності, є при цьому активним суб'єктом взаємодії.

У зв'язку із військовим положенням в Україні та зачиненням багатьох закладів дошкільної освіти, педагогічні працівники змушені працювати дистанційно і в таких умовах саме батьки повинні приділяти велику увагу розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Пропоновано певні рекомендації для батьків та педагогів, які спрямовані на допомогу у формуванні та розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку.

В першу чергу потрібно бути спокійним, врівноваженим, впевненим та забезпечувати дитину відчуттям, що вона у безпеці і їй нічого не загрожує.

Необхідно вислуховувати дитину до кінця, не перебивати її. Важливим є дотримання принципу рівності, повага та співробітництво з дітьми. Надзвичайно важливим є бути поруч з дитиною та не допускати, щоб вона залишалася наодинці зі своїми переживаннями. Намагайтеся адекватно реагувати на вчинки дітей.

Використовувати різноманітні мовні формули прощання, привітання, подяки) у спілкуванні з дітьми. Не забувайте вранці привітати дитину, а ввечері побажати йому "на добраніч". Вимовляйте слова з усмішкою, доброзичливим тоном і супроводжувати їх тактильним дотиком. Обов'язково, хоч за маленьку послугу, надану дитиною, не забувайте подякувати їй. Слідкуйте за власним мовленням.

Постійна робота під час виконання повсякденних справ над комунікативними вміннями дітей надзвичайно важлива. Можна використовувати такі прийоми як:

- для розвитку вміння уважно слухати, не перебивати співрозмовника, нагадуйте дитині: “Спочатку послухай, що кажуть інші, а потім говори сам”;

- якщо дитина забуває говорити мовні етикетні формули (вітання, прощання, подяки), то побічно нагадати йому про це;

- для розвитку вміння встановлювати контакт із співрозмовником запропонуйте дітям ігрову ситуацію: “Давайте говорити один одному компліменти”;

- для розвитку вміння спілкуватися без слів запропонуйте їм гру “Через скло”, “Іноземець”, “Розкажи вірші руками”. Спробуйте 15 хвилин спілкуватися за допомогою міміки і жестів;

- для розвитку вміння розуміти настрій і почуття іншої запропонуйте дитині по спостерігати за ким-небудь із родичів. Запропонуйте дітям ігри “На що схожий настрій?”, “Намалюй свій страх і переможи його”;

- для розвитку у дітей почуття емпатії (співпереживання) використовувати сюжети казок. Спробуйте дізнатися у дітей: казка - це добре чи погано? Що є позитивного в казці? Чи є добрі герої? Назви їх. Чи є негативні герої? Хто вони? А чому вони негативні? Що гарного може статися з казковими героями? А що недоброго?

Намагайтеся читати і завжди обговорювати казки.

Запропонуйте дітям скласти:

- а) казку по-новому (за основу береться стара казка, але героїв можна наділити протилежними якостями);

- б) салат із казок (з'єднуються кілька казок в одну);

- в) продовж казку або придумай новий кінець.

У практичній діяльності важливо використовувати такі методи, як багатоканальна діяльність, активне моделювання, “мікрофон”, “карусель”, “чарівні” перевтілення, інтелектуальні хвилинки, творча діяльність [20; с.167].

Частіше посміхайтесь дітям, адже це створює особливу психологічну атмосферу. Особливо уважно необхідно ставитися до своєї поведінки, манер, жестів. Пам'ятайте, що дітям дошкільного віку властиве наслідування.

Правильна тактика поведінки в спілкуванні з дітьми дозволяє легко розв'язати конфліктну ситуацію.

Дорослі, батьки і педагоги, не мають права ображатися на дітей. Важливо намагатися оцінювати вчинок, дію, який здійснила дитина, а не її особистість. Можна показати, що дорослий незадоволений вчинком, але він має позитивне ставлення до дитини. Намагайтеся вирішувати конфлікт в доброзичливому тоні, не підвищуючи голос. Дорослий повинен аналізувати процес спілкування та намагатися знайти помилки у взаємодії з дітьми.

Висновки до розділу 2

На експериментальному етапі дослідження було проведено діагностику рівня сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Експериментальне дослідження було проведено на базі закладу дошкільної освіти “Веселка” м. Гостомель. Експериментом було охоплено 20 дітей старшого дошкільного віку. Зауважимо, що внаслідок вторгнення росії в Україну заклади дошкільної освіти працювали в онлайн-режим проведення занять. Тому наше дослідження проводилося в онлайн-режимі з дітьми, які змогли до нього долучитися.

Мета експериментального дослідження полягала в практичній перевірці можливості розвитку комунікативної компетентності в дітей старшого дошкільного віку, а також розробці методичних рекомендацій з

розвитку комунікативної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Для дослідження формування комунікативної компетентності дошкільників, було використано цілий комплекс методів, кожний з яких доповнював попередній, а всі разом вони надали можливість одержати цілісну характеристику досліджуваного явища.

На основі розроблених критеріїв та їх показників, нами було визначено рівні розвитку комунікативної компетентності дошкільників у мовленнєвій діяльності: високий, середній, низький. Встановлено, що дошкільників, які мають високий рівень – 20%, середній – 55 % і низький – 25 %.

На підставі аналізу даних, які були отримані під час проведення контрольного етапу експериментального дослідження, ми можемо стверджувати, що розвиток комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку знаходиться на середньому рівні. Наявність дітей із низьким рівнем розвитку комунікативної компетентності актуалізує необхідність посилення уваги батьків та педагогів до розвитку даної компетентності. Саме тому були запропоновані методи розвитку комунікативної компетентності та впроваджені у роботу педагогів під час формувального експерименту.

З огляду на результати проведеного дослідження можна стверджувати, що відбулися позитивні зміни в рівнях розвитку комунікативних умінь та навичок дошкільників. Це свідчить про ефективність проведеної психологічної та методичної роботи з розвитку комунікативної компетентності дітей.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження слід сформулювати наступні висновки:

1. Науково-теоретичний огляд психолого-педагогічної та методичної літератури з досліджуваної проблеми показав актуальність обраної теми.

2. Розкрито сутність зміст і структуру процесу розвитку комунікативної компетентності дошкільників. Теоретичний аналіз наукової літератури, здійснений на основі огляду проблеми розвитку комунікативної компетентності у працях таких вчених, як Т.О. Піроженко, В.А. Гаркуша, А.М. Богуш, дозволяє інтерпретувати поняття «комунікативна компетентність» як цілісне, інтегративне, психічне утворення, що визначає ефективність спілкування.

3. Теоретичне осмислення положень нормативних освітніх документів дає змогу зазначити, що комунікативна компетентність дітей дошкільного віку, яка визначена Базовим компонентом дошкільної освіти, становить комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування, стриманість у спілкуванні; культура мовленнєвої комунікації. Комунікативна компетенція передбачає сформованість усіх видів мовленнєвої компетенції. Структурними компонентами комунікативної компетентності є: комунікативні знання, комунікативні уміння і комунікативні здібності.

5. Відстеження розвитку комунікативної компетентності у дітей уможливорює зазначити, що цей процес відбувається протягом всього періоду дошкільного дитинства. Спілкування дітей дошкільного віку буде успішним тоді, коли в них наявні сформовані комунікативно-мовленнєві вміння та навички.

6. Обґрунтовано оптимальні психологічні умови розвитку комунікативної компетентності. Задля удосконалення досліджуваного процесу необхідно дотримуватися таких психологічних умов: врахування індивідуальних особливостей кожної дитини; розвиток мовної і мовленнєвої компетентностей як основи розвитку комунікативної компетентності дошкільників; створення ситуацій активного міжособистісного спілкування для набуття дітьми індивідуального та комунікативного досвіду збагачення мовлення дітей формулами мовленнєвого етикету.

7. На основі узагальнення теоретичних джерел, визначено критерії та показники рівнів розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

8. Це дозволило виокремити рівні розвитку комунікативної компетентності, а саме високий, середній та низький.

9. Розроблено програму діагностики рівнів розвитку комунікативної компетентності за визначеними критеріями.

10. На основі аналізу даних, які були отримані під час проведення експериментального дослідження, можна стверджувати, що сформованість комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку знаходиться на середньому рівні. Встановлено, що дошкільників, які мають високий рівень – 20%, середній – 55 % і низький – 25 %. Наявність дітей із низьким рівнем сформованості комунікативної компетентності актуалізує необхідність посилення уваги батьків та педагогів до формування даної компетентності.

11. Створено методику розвитку комунікативної компетентності дошкільників, що включає:

- психологічні умови - врахування індивідуальних особливостей дитини; розвиток мовної і мовленнєвої компетентностей; створення ситуацій активного міжособистісного спілкування; набуття

комунікативного досвіду збагачення мовлення дітей формулами мовленнєвого етикету.

- форми – інтерактивна, ігрова, індивідуальна, групова, ситуативна, онлайн-заняття;
- методи - проблемний (“Метод розв’язання проблемних завдань”, “Активне моделювання”), пошуковий (“Інтелектуальні хвилинки”, “Мікрофон»), ігровий (“Чарівні” превтілення”), творчий (“Метод творчої діяльності”), спостереження, бесіда;
- засоби - вербальні, невербальні, наочно-зображальні, ситуаційні.

Зазначені форми, методи та засоби розвитку комунікативної компетентності впроваджені в психологічну роботу працівників закладу дошкільної освіти під час формувального експерименту.

Кількісний і якісний аналіз експериментальних даних вказує на те, що відбулися позитивні зміни в рівнях розвитку комунікативних умінь та навичок у дошкільників. Отримані результати дослідження свідчать про ефективність експериментальної роботи з розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

12. Пропоновано методичні рекомендації для педагогів та батьків, розроблені на засадах ігрового та творчого підходу до розвитку комунікативної компетентності дошкільників. З цих позицій було впроваджено в психолого-педагогічну практику ЗДО «Веселка» м. Гостомель такі форми психологічної роботи, як: ігрові - “Через скло”, “Іноземець”, “Розкажи вірші руками”, “На що схожий настрій?”, “Намалюй свій страх і переможи його”; проблемні - обговорення казки та вчинків її героїв.

13. Результати теоретичного та експериментального дослідження свідчать про досягнення мети та вирішення поставлених завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзенбарт М. М. Ігрова діяльність у контексті соціально-комунікативних умінь старших дошкільників. Актуальні питання гуманітарних наук : зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. Дрогобич : 2015. Вип. 9. С. 68–73.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція / Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. - К.: Видавництво, 2012.
3. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан; за заг. ред. О. В.Низковської, Тернопіль «Мандрівець», 2017.– 256 с.
4. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і практика / А. М. Богуш. – Запоріжжя : Просвіта, 2000. – 216 с.
5. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Київ: Слово, 2011. 704 с.
6. Богуш А.М. Змістова характеристика видів мовленнєвої компетенції дошкільників. Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. № 1-2. 1998. С. 16-20.
7. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти: навч.-метод. посібник. Одеса: Ярослав, 2004. с.176.
8. Васьківська Г. О. Формування комунікативної компетенції особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. РОЗДІЛ II. Теорія навчання. / Галина Васьківська // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, 2016.- С.33-38.
9. Гончаренко А. М. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей / А. М. Гончаренко // Дошкільне виховання. – 2004. – № 7. – С. 18–19.
10. Гулько Н. І. Гра як засіб формування іншомовної комунікативної компетенції дошкільників / Гулько Н. І. / Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс] : Збірник наук. праць / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і

- соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 7. – К., 2012. – Режим доступу до збірника: http://www.psych.kiev.ua/Збірник_наук._праць.
11. Дитина: освітня програма для дітей від 2 до 7 років / Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч, Н.І. Богданець-Білокаленко та ін. ; наук. кер. В.О.Огнев'юк. – Київ, 2016. – 304 с.
 12. Дубіна Л. А. Комунікативна компетентність дошкільнят: збірник ігор і вправ. Київ: Книголюб, 2006. 541 с.
 13. Канарова О. В. Умови формування комунікативних умінь та навичок у дітей старшого дошкільного віку. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/3744/1/14.pdf>.
 14. Колодич О. Б. Сучасні підходи до вивчення мовленнєвої діяльності. Педагогіка і психологія. 2004. № 4. С. 17-20.
 15. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: К 63 : наук.-метод. посіб. / наук. ред. О. Л. Кононко. – К. : Ред. журн. "Дошкільне виховання", 2003. – 243 с.
 16. Кононко О. Л. Про базову програму розвитку дошкільника «Я у світі» / О. Л. Кононко // Дошкільне виховання. – 2008. – № 8. – С. 29.
 17. Кухаренко Л. Я. Допоможемо дитині разом. Методичний посібник / Авторський колектив: Л. Я. Кухаренко, Т. Ю. Островська, І. В. Пищита, М. Ю. Порохно, Л. М.Яцик. Кременчук : Полином, 2010. 116 с.
 18. Кучай О. В. Компетенція і компетентність – відображення цілісності та інтеграційної суті результату освіти / О.В. Кучай // Рідна школа. – 2009. – №11. – С. 44-48.
 19. Листопад М.В. Формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку засобами гри-драматизації / М.В.Листопад//Педагогічні ідеї, збірник наукових праць, випуск LXXVII.Том1,2017. -С.98-102.
 20. Огнев'юк О.В. Методичні рекомендації до Програми виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» / наук. кер. проекту: О.В. Огнев'юк; наук. ред. Н.В. Кудикіна, В.У. Кузьменко; авт.кол.: Е.В. Белкіна,

- Н.І. Богданець-Білоskalенко, О.Л. Богініч, З.Н. Борисова, М.С. Вашуленко [та ін.] / Мін. осв. і наук. мол. спорту України, головн. упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ, ун-т ім. Б. Грінченка. – 3-є вид. доопр. та доп. К. : Київ, ун-т Б. Грінченка, 2012. 400 с.
21. Піроженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль: Мандрівець, 2013. с.152.
 22. Піроженко Т.О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного навчального закладу. -2-е вид., стереот.- Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2003.-168 с.
 23. Поліщук Т.С. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольових ігор / Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: компетентнісний підхід: збірник наукових праць / за заг. Редакцією В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Завязун. – Житомир: ФО-П «Н.М. Левковець», 2019. – С. 174-177.
 24. Словник-довідник психолога-консультанта / Упорядники : Н.В. Гаркавенко, Я.В. Чапак, С.К. Шандрук, І.І. Солійчук / Наук. ред. В.Г. Панок. Чернівці : Рута, 2010. 196 с.
 25. Формування освітніх компетенцій дитини: проблеми, розвиток, супровід: зб. матеріалів II Всеукр. наук.-метод. семінару для науковців, практ. працівників та студентів (27 бер. 2014 р.) / гол. ред. І. П. Рогальська-Яблонська та ін. Умань : АЛМІ, 2014. 116 с.
 26. Черезова І.О. Комунікативна компетентність як базова якість особистості / І.О.Черезова / Науковий вісник Херсонського державного університету С.103 - 107.
 27. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О.П. Аксьонова, А.М. Аніщук, Л.В. Артемова; наук. кері. О.Л. Кононко.- Київ: ТОВ «МЦФЕР- Україна», 2019. - 488 с.
 28. <https://zakon.rada.gov.ua/>

ДОДАТКИ:

Додаток А

Метод “Добери і назви казкові речі”

Мета: перевірити вміння дітей добирати до запропонованих слів іменники, прикметники, дієслова.

Матеріал: картки з зображенням предметів (лялька, чашка, олівець, рушник, спідниця, капелюх, м'яч).

Процедура виконання: експериментатор показує кожній дитині картки, на яких зображено речі, що належать героям казок. Після того задає запитання: «Що можна шити? Приміряти? Прасувати? Точити? Кидати? Мити? Одягати?», «Чим можна грати, малювати, утиратися?». Діти повинні дати відповідь і назвати картки із зображенням предметів. Кожну правильну відповідь дослідник відмічає.

Після цього дошкільники до названого предмета добирають визначення (відповідають на запитання «який?»): «Який капелюх, лялька, чашка, олівець, рушник». експериментатор відмічає кожну правильну відповідь.

Далі експериментатор називає предмет дитині. Дошкільники повинні перевтілитися в ці предмети та пантомімою зобразити, що робить цей предмет або рухами пояснити для чого він потрібен. Наприкінці експериментатор підраховує кількість правильних відповідей.

Додаток Б**Метод “Утвори множину”**

Мета: з’ясувати здатність дитини розрізняти граматичні форми однини й множини іменників.

Дитині показують картинки. На одних зображені одиничні предмети, на інших – ті самі предмети у кількості від двох і більше. Спочатку добирають картинки із зображенням предметів, назва яких у множині має наголос наприкінці слова. Наприклад: гриб – гриби, стіл – столи, слон – слони, олівець – олівці, кіт – коти. Потім картки із зображенням предметів з ненаголошеним закінченням у множині: собака – собаки, лопата – лопати, кішка – кішки, корова – корови. Експериментатор пропонує назвати, де собаки, а де собака; де гриб, а де гриби тощо.

Додаток В**Метод “Склади речення”**

З метою вивчення вміння дитини будувати речення, нами були підібрані сюжетні картинки. Розповідь за такими картинками дає змогу простежити побудову речень. Картинки слід добирати так, щоб дитина могла скласти речення різної складності, наприклад, з двох слів (Хлопчик грається; Дівчинка прибирає), з трьох слів (Оленка тримає ляльку), багатослівні (Мама готує обід), складні речення (Дівчинка подає кубики хлопчику, а хлопчик складає їх у машину), речення з прийменниками (Дівчинка сидить на стільці, а хлопчик стоїть біля неї, Хліб лежить на столі, а яблука в тарілці). Пропонували дітям скласти речення зі словами вухо, радіо, піаніно, меню, кіно та ін.

Додаток Г

Методика «Профіль комунікативного розвитку дитини»

Мета: визначити рівень соціальної поведінкової компетентності і комунікативних навичок як показників комунікативної зрілості дитини дошкільного віку.

Зміст методики. Методика виступає експертною оцінкою дитини вихователями. Методика побудована за принципом семантичного диференціалу. Вона являє собою перелік парних протилежних тверджень та містить шкалу оцінювання від +2 до -2, які вказують на міру прояву певної характеристики у дитини.

Хід проведення

Експерту пропонується бланк з характеристиками та шкалою оцінювання прояву. Далі, пропонується уважно прочитати запропоновані характеристики та оцінити їх міру прояву у конкретної дитини, поставити галочку навпроти обраної оцінки. В якості експерта можуть виступати вихователі, батьки.

Інструкція для експерта. Прочитайте уважно запропоновані твердження, що представлені парою протилежних за змістом характеристик та оцініть який з полюсів точніше характеризує особливості дитини і на скільки. Поставте позначку навпроти обраної міри прояву (+2; +1; 0; -1; -2).

Оцінювання результатів.

+2 – яскраво виражена позитивна риса;

+1 – часто виявляється як позитивна риса;

0 – не виявляє себе активно ні з позитивного, ні з негативного боку;

-1 – іноді виявляє себе негативно;

-2 – яскраво виражена негативна риса.

Інтерпретація результатів:

Низький рівень розвитку: переважають оцінки у зоні -1-2.

Середній рівень розвитку: переважають оцінки у зоні 0.

Високий рівень розвитку: переважають оцінки у зоні +2+1.

Твердження	+2	+1	0	-1	-2	Твердження
Легко входить у контакт із дорослим						Уникає контакту з дорослим
Відгукується на прохання дорослих						Не реагує на прохання дорослих
З радістю діє спільно з дорослими						Не любить діяти спільно з дорослими
Успішно діє під керівництвом дорослого						Не вміє діяти під керівництвом дорослих
Легко приймає допомогу дорослого						Не приймає допомогу дорослого
Часто взаємодіє з однолітками						Уникає взаємодії з однолітками
Легко встановлює дружні стосунки з однолітками						Важко встановлює дружні стосунки з однолітками
Успішно діє в колективній грі						Не бере участі в колективній грі
Виявляє якості						Воліє підкорятися

лідера						
Добре почувається у великій групі дітей						Не любить великі групи дітей
Спокійно спостерігає за діями інших дітей						Заважає діям інших дітей
Вміє зацікавити в чомусь інших дітей						Не вміє зацікавити інших
Бере активну участь в іграх і справах інших						Не бере участі в іграх, що пропонуються
Успішно розв'язує конфлікти з однолітками						Не вміє розв'язувати конфлікти з однолітками
Добре діє самостійно						Не вміє діяти самостійно
Може себе розважити						Не може себе розважити
Уміє стримуватися, контролювати свою поведінку						Не вміє стримуватися, контролювати свою поведінку
Здатна жертвувати своїми інтересами						Орієнтована тільки на свої інтереси

заради інших						
Не шкодить рослинам, тваринам, книгам, іграшкам						Часто шкодить рослинам, тваринам, книгам, іграшкам
Добре знає і виконує розпорядок дня в дитячому садку						Не знає і не виконує розпорядок дня в дитячому садку
Визнає правила, встановлені у групі						Не визнає правил, установлених у групі

Факультет соціально-гуманітарних технологій та менеджменту

Кафедра психології, педагогіки та соціології

ДОВІДКА

**про перевірку кваліфікаційної (дипломної) роботи на академічний
плагіат**

№ з/ п	ППП автора твору	Тищенко Анастасія Юріївна
1	ППП наукового керівника	Деніжна Світлана Олександрівна
2	Тип роботи, що перевіряється (дипломна робота)	Кваліфікаційна (дипломна) робота
3	Тема роботи	Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку
4	Рік написання	2023
5	Оригінальний текст в роботі складає %	97,36%
6	Схожість %	2,64%
7	Цитати %	0,36%

Відповідальна особа кафедри

_____ М. Берташ

(підпис)

ВІДГУК

на кваліфікаційну роботу

здобувача вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Державного

податкового університету зі спеціальності 053 «Психологія» ОПП

«Психологія. Психологія бізнесу» групи ПСБ-19-1 групи

Тищенко Анастасії Юріївни

на тему: **«Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку»**

Кваліфікаційна робота групи Тищенко А.Ю. присвячена проблемі розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного. Актуальність проблеми дослідження викликана відсутністю у спеціальній психолого-педагогічній літературі наукових досліджень, що визначають психолого-педагогічні умови та теоретико-методичні основи розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку.

У бакалаврській роботі Тищенко А.Ю. поглиблено та уточнено зміст поняття «комунікативна компетентність» та складових комунікативно-мовленнєвої активності у дітей дошкільного віку. Теоретичний аналіз наукової літератури, сучасних підходів до виховання та навчання дітей в умовах закладів дошкільної освіти дозволив визначити пріоритетні напрями комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку, зокрема формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше: створено діагностичний інструментарій та методику, спрямовану на визначення сучасного стану розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку; науково обґрунтовано та апробовано програму та методику розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку; визначено послідовні етапи та педагогічні умови розвитку у них комунікативної компетентності. Подальшого розвитку набули: положення про зміст та особливості забезпечення комплексної розвивальної роботи,

закономірності, принципи, методи та прийоми розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку.

У поданій роботі встановлено, що комунікативна компетентність дітей дошкільного віку – це інтегрований результат оволодіння комунікативними вміннями та навичками в процесі комунікативно-мовленнєвої діяльності. Визначено критерії і показники розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку, за якими проведено діагностичне дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що апробовані програми та методики розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку можуть бути впроваджені в практичну діяльність закладів вищої освіти. Запроваджена методика розвитку комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку є ефективною і заслуговує на поширення й запровадження у психологічну практику.

Представлена до захисту кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти першого (бакалаврського) рівня на тему: «Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку» відповідає вимогам, які пред'являються до даного виду робіт і заслуговує на оцінку «відмінно», а її автор – Тищенко А. Ю. – присвоєння ступеня бакалавра за спеціальністю 053 Психологія.

Керівник кваліфікаційної роботи:

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедри психології, педагогіки

та соціології

С.О. Деніжна

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу

здобувача вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Державного

податкового університету зі спеціальності 053 «Психологія» ОПП

«Психологія. Психологія бізнесу» групи ПСБ-19-1

Тищенко Анастасії Юріївни

на тему: **«Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку»**

Актуальність теми зумовлена пріоритетними напрямками, які визначені Законом України “Про освіту”, Законом України “Про дошкільну освіту”. Перед психологічною наукою гостро постала проблема відсутності у науковій літературі досліджень, що визначають психолого-педагогічні умови та теоретичні та методичні основи розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у тому, що вперше: розширено та доповнено зміст понять «комунікативна компетентність»; визначено критерії, показники та рівні сформованості у дітей дошкільного віку комунікативної компетентності; розроблено та апробовано методичну систему розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку; удосконалено форми і методи роботи психолого-педагогічних працівників у окресленому напрямі.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу. Детально проаналізовано сучасні наукові підходи до розкриття проблеми розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку. Послідовно і логічно викладено текстовий матеріал кваліфікаційної роботи. Таблиці, графіки оформлені згідно вимог, які пред’являються до даного виду роботи.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність у роботі підприємства, установи, організації. Обґрунтовано висвітлені пропозиції щодо практичного застосування викладених теоретичних

положень.

Конкретно сформульовано висновки до розділів та загальна висновки, які відповідають поставленій меті та завданням дослідження.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що розроблені та експериментально апробовані програма та методики розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку можуть бути впроваджені в практичну діяльність закладів дошкільної освіти, центрів мовленнєвого розвитку, а також при викладанні фахових дисциплін у закладах вищої освіти для підготовки здобувачів психолого-педагогічного напрямку.

Розроблені авторкою «Методичні рекомендації педагогічним працівникам дошкільних освітніх закладів та батькам щодо розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку» заслуговують на поширення та впровадження у психолого-педагогічну практику.

Наявність недоліків. У роботі є певні стилістичні огріхи, які, у цілому, не впливають на теоретичне значення та практичну цінність виконаної кваліфікаційної роботи.

Загальний висновок і оцінка роботи. Представлена до захисту кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти першого (бакалаврського) рівня на тему: «Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку» відповідає вимогам, які пред'являються до даного виду робіт, і заслуговує на оцінку «відмінно», а її автор – Тищенко А. Ю. – присвоєння ступеня бакалавра за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент

в.о. завідувача кафедри філософії права

та юридичної логіки

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат психологічних наук,

Наталія ПОЛУДЬОНА

«5»

Людмила Н. Трачунської завідувач
 ПРОЗІРАНИЙ ФАХІВЕЦЬ
 ВІДДІЛУ ПЕРСОНАЛУ
 КРИСТИНА РОНЧЕНКО *Лрф*

Опис документу,
поданого до інституційного депозитарію ДПУ

	Прізвище (повністю) та ініціали (укр)	Прізвище (повністю) та ініціали (англ)
Автор	Тищенко А.Ю.	Tyshchenko A. Y.
Заголовок (укр)	Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку	
Заголовок (англ)	Development of Communicative Competence in Preschool Children	
Ідентифікатор		
Тип	Випускна кваліфікаційна робота	
Мова	Українська	
Ключові слова (укр)	Комунікативна компетентність, діти старшого дошкільного віку, методика розвитку комунікативної компетентності	
Ключові слова (англ)	Communicative competence, children of older preschool age, methods of developing communicative competence.	
Короткий огляд реферат (укр)	У першому розділі здійснено науково-теоретичний огляд психолого-педагогічної та методичної літератури з досліджуваної проблеми показав актуальність обраної теми; Розкрито сутність зміст і структуру процесу розвитку комунікативної компетентності дошкільників; відстеження розвиток комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку, визначено оптимальні психологічні умови розвитку комунікативної компетентності. У другому розділі розроблено програму діагностики рівнів розвитку комунікативної компетентності за визначеними критеріями; створено методику розвитку комунікативної компетентності дошкільників; розроблено методичні рекомендації педагогічним працівникам дошкільних освітніх закладів та батькам щодо розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.	
Короткий огляд реферат (англ)	In the first chapter, a scientific-theoretical review of psychological-pedagogical and methodical literature on the researched problem was carried out, showing the relevance of the chosen topic; The essence of the content and structure of the process of developing communicative competence of preschoolers is revealed; tracking the development of communicative competence in preschool children, determining the optimal psychological conditions for the development of communicative competence. In the second section, a program for diagnosing the levels of development of communicative competence according to defined criteria is developed; a methodology for developing communicative competence of preschoolers was created; methodical	

	recommendations were developed for teachers of preschool educational institutions and parents regarding the development of communicative competence of older preschool children.
Бібліопис	
Література	1. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти: навч.-метод. посібник. Одеса: Ярослав, 2004. с.176. 2. Васьківська Г. О. Формування комунікативної компетенції особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. РОЗДІЛ II. Теорія навчання. / Галина Васьківська // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, 2016.- С.33-38. 3. Дитина: освітня програма для дітей від 2 до 7 років / Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч, Н.І. Богданець-Білокаленко та ін. ; наук. кер. В.О.Огнев'юк. – Київ, 2016. – 304 с. 4. Листопад М.В. Формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку засобами гри-драматизації / М.В.Листопад//Педагогічні ідеї, збірник наукових праць, випуск LXXVII.Том1,2017. -С.98-102. 5. Піроженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль: Мандрівець, 2013. с.152. 6. Поліщук Т.С. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольових ігор / Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: компетентнісний підхід: збірник наукових праць / за заг. Редакцією В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Завязун. – Житомир: ФО-П «Н.М. Левковець», 2019. – С. 174-177.